

U N I W E R S Y T E T W A R S Z A W S K I
W Y D Z I A Ł H I S T O R Y C Z N Y
I N S T Y T U T I N F O R M A C J I N A U K O W E J
I S T U D I Ó W B I B L I O L O G I C Z N Y C H
STUDIA ZAOCZNE

B O Ź E N A A B R A M O W I C Z
Nr indeksu 1194

**ZAGADNIENIA KULTURALNE W
PODLASKIM KWARTALNIKU KULTURALNYM**

Praca magisterska

napisana pod kierunkiem

prof. dr hab. Pauliny

Buchwald - Pelcowej

WARSZAWA 2000

SPIS TREŚCI

Wstęp	2
Wykaz ważniejszych skrótów.....	..4
Rozdział I : Rys historyczny Białej Podlaskiej i Podlasia	5
Rozdział II : Powstanie pisma Podlaski Kwartalnik Kulturalny i jego funkcjonowanie w latach 1987 - 1999.....	15
1. Krótko o tradycjach czasopiśmienniczych na Podlasiu	15
2. Początki funkcjonowania czasopisma	18
3. Redakcja	18
4. Cele i zadania czasopisma	22
5. Zasięg i zakres oddziaływania czasopisma.....	24
6. Szata graficzna i finansowanie	27
Rozdział III: Charakterystyka piśmiennictwa z dziedziny kultury w Podlaskim Kwartalniku Kulturalnym.....	31
1. Kultura w Podlaskim Kwartalniku Kulturalnym : analiza.....	31
2. Analiza treści artykułów	40
Zakończenie.....	..58
Fotografie	59
Bibliografia	68

WSTĘP

Tematem niniejszej pracy jest *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* ukazujący się od 1987 roku. w Wojewódzkim Domu Kultury¹ w Białej Podlaskiej. Wydawany przy współpracy ze środowiskiem kulturalnym regionu.

Jest to pierwsze tak szerokie opracowanie tego pisma.

Pismo to jest wyrazem aktywności środowiska kulturalnego regionu.

Powstało na fali odradzającego się regionalizmu, chęci kultywowania dorobku i poznawania historii „małej ojczyzny”.

Praca składa się z trzech rozdziałów.

Pierwszy jest rysem historycznym Białej Podlaskiej i Podlasia.

Drugi rozdział to powstanie pisma *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* i jego funkcjonowanie w latach 1987-1999.

Rozdział trzeci stanowi charakterystykę piśmiennictwa z dziedziny kultury zawartego w *Podlaskim Kwartalniku Kulturalnym*.

Jej celem jest przybliżenie tematyki regionalnej, poruszanej na łamach kwartalnika. Opracowanie to ma dwojaki charakter - formalny (określenie struktury artykułów z dziedziny kultury) oraz rzeczowy (przedstawienie tematyki artykułów z dziedziny kultury).

Kultura - (duchowa) „ogół dzieł naukowych, literackich i dzieł sztuki tworzących dorobek ludzkości w danym okresie historycznym”².

Tak rozumiany termin kultura stał się podstawą opracowania :

¹ Wojewódzki Dom Kultury w 1991 roku zmieniony na Regionalny Ośrodek Kultury, a w 1999 r. na Miejski Ośrodek Kultury.

² Słownik języka polskiego T. 1. Warszawa 1995, s.1015.

„Zagadnienia kulturalne na łamach *Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego* w latach 1987-1999”.

Przy doborze materiałów zastosowano niezbędną selekcję polegającą na odrzuceniu notatek o niewielkiej wartości informacyjnej.

Bazę źródłową, na której oparta została niniejsza praca stanowią :

1. Czasopismo *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, będący podstawą przeprowadzonych badań.
2. Źródła związane z powstaniem i funkcjonowaniem czasopisma - archiwum redakcyjne, oraz wywiady przeprowadzone z pracownikami redakcji pisma.

Ogromną pomocą była: „Bibliografia zawartości *Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego* za lata 1987-1996” Hanny Bajkowskiej.

Ponadto posługiwano się opracowaniami dotyczącymi regionu. Dla ukazania ogólnego tła historycznego skorzystano z publikacji Bolesława Górnego pt. „Monografia powiatu bialskiego” wydanej w 1939 roku, która jako jedyna przedstawia całokształt zagadnień z historii Podlasia, „Z nieznanej przeszłości Białej i Podlasia” pod red. T. Wasilewskiego i T.Krawczaka, oraz wykorzystano szereg artykułów z czasopism lokalnych dotyczących prasy Podlasia, zwłaszcza *Bibliotekarz Lubelski* i *PKK*.

Praca ma charakter źródłowy, jest analizą materiałów źródłowych.

Gorące podziękowania składam na ręce prof. dr hab. Pauliny Buchwald-Pelcowej za wiele cennych rad i wskazówek udzielonych przy pisaniu niniejszej pracy.

Wyrazy uznania składam również pracownikom Miejskiej Biblioteki Publicznej i Miejskiego Ośrodka Kultury w Białej Podlaskiej.

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

art.	- artykuł
AWFiS	- Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu
BBK	- Białkopodlaski Biuletyn Kulturalny
MBP	- Miejska Biblioteka Publiczna
o.	- ojciec
ks.	- ksiądz
PKK	- Podlaski Kwartalnik Kulturalny
św.	- święty
WDK	- Wojewódzki Dom Kultury
WiMBP	- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna
woj.	- województwo

ROZDZIAŁ I:

RYS HISTORYCZNY BIAŁEJ PODLASKIEJ I PODLASIA

„Podlasie w okresie Piastowskim i wczesno Jagiellońskim to pasmo ziem dość obszerne, ciągnące się z północy od ziemi pruskiej, od dzisiejszego Augustowa, na wschód od Mazowsza, na południe aż po dzisiejszy Radzyń Podlaski i Parczew i położone między Prusami, rdzenną Litwą, ziemią lubelską i Mazowszem. Na wschodzie granice Podlasia sięgały w tych czasach daleko poza rzekę Bug, pod Nowogródek.

Była to kraina płaska, lasami i borami pokryta posiadająca liczne bagna i jeziora, o gruncie w większości piaszczystym, a porznięta rzekami : Biebrzą, Bugiem, Narwią i Nurcem”³.

Nazwa „Podlasie” jest według historyków pochodzenia ruskiego. Używali jej Rusini na oznaczenie ziem sąsiadujących z krajem Lachów - Polaków. Stąd nazwa Pod-Lachia, co dało w końcu Podlasie⁴. Podlasie było pierwotnie bezludną krainą. W X wieku zajmują te ziemie plemiona Burzan i Dulębów, a z zachodu plemiona mazurskie. W XI wieku większość ziem nad Bugiem i Narwią należała do państwa polskiego i była gęsto zasiedlona przez Mazowszan⁵.

³ B. Górny, Monografia powiatu białskiego : województwa lubelskiego, Biała Podlaska 1939, s. 8

⁴ Tamże, s. 8

⁵ J. Wiśniewski, Zarys dziejów osadnictwa na Białostocczyźnie, w : Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, t.I, Wrocław 1980, s.14

która w tym czasie doszła do wysokiej organizacji państwowości i rozpoczęła ekspansję na sąsiednie tereny.

W XIII i XIV wieku pustoszą te ziemie Tatarzy, w XV w. rabują Krzyżacy.

W 1408 roku książę Witold piszący się drohickim panem wydał akt swobód Żydom.

Podlasie w XV wieku wchodzi w skład wielkiego województwa trockiego. Stan taki trwa przez cały wiek XV i początek XVI, aż do roku 1520, kiedy Zygmunt Stary, z ziemi drohickiej, brzeskiej, bialskiej, mielnickiej, krzemienieckiej i kobryńskiej utworzył oddzielne województwo podlaskie, wyodrębniając je z dotychczasowego olbrzymiego woj. trockiego⁶.

Na sejmie Unii Lubelskiej, Zygmunt August rozstrzygnął spór o Podlasie.

Podlasie zachodnie przyznając Koronie, część wschodnią pozostawił przy Wielkim Księstwie Litewskim. Utworzone na sejmie Unii Lubelskiej w 1569 roku woj. podlaskie obejmowało ziemie: drohicką, mielnicką, bialską.

Część wschodnia Podlasia weszła do woj. brzesko-litewskiego i należała do Wielkiego Księstwa Litewskiego. W województwie podlaskim jako znaczące miejscowości należy wymienić: Konstantynów, Rossosz, a w woj. brzeskim: Biała, Janów Podlaski, Terespol, Łomazy, Kodeń, Pratulin.

Interesująca jest historia miast podlaskich. Początkowo w XV w. koegzystowały w nich dwa organizmy - tzw. miasta lackie, zamieszkałe przez Polaków, wyznających rzymski-katolicyzm, koncentrujące się przy kościołach i miasta ruskie zamieszkałe przez Rusinów, wyznających religie grecką mieszkających przy cerkwiach. W układach przestrzennych takich miast jak: Węgrów, Drohiczyn, Mielnik Siemiatycze wskazać można istnienie takich obszarów⁷.

⁶ B. Górny, dz. cyt., s.12

⁷ J. Maroszek, Podlasie, w: Polskie regiony; podstawy kulturowe regionalizacji Polski, pod red. E. Wysockiej, M. Konopki, Ciechanów 1997, s. 12

Większość terytorium Podlasia została zorganizowana w toku tzw. pomiaru włócznej, wielkiej reformy agrarnej przeprowadzonej na mocy ustawy z 1557 roku i wprowadzili ją w swych latyfundiach także magnaci litewscy i koronni, posiadający tu swe włości. W miastach i wsiach zintegrowano siedziby ludzkie z użytkami rolnymi i ogrodami. Osiedla podlaskie zyskały układ bardziej ekstensywny, zwiększono rynki, poszerzono ulice. Połączenie miast i wsi z kompleksami ogrodowymi to zwrot ku naturze, potrzebie przebywania wśród zieleni. Używając modnych słów, można powiedzieć, że osadom w XVI wieku - przyświecały cele ekologiczne.

Na terenie Podlasia znajduje się 31 historycznych zespołów urbanistycznych, wpisanych do rejestru zabytków⁸.

W XVI w. władają tą ziemią potężne rody możnowładcze, mające wpływ nie tylko na życie miejscowe, ale i całej Polski. Są to rody Sapiechów na Kodniu, Illniczów, a później Radziwiłłów w Białej Podlaskiej. W okolicach Janowa Podlaskiego znajdowały się dobra biskupów łuckich rzymskokatolickich, oprócz tego na tym terenie było dużo dóbr królewskich zwanych królewszczynami⁹.

Po trzecim rozbiórze Rzeczypospolitej w 1795 roku, powiat bialski przypadł Austrii i został wcielony do Galicji Zachodniej. Granicę wschodnio - północną Austrii stanowiła rzeka Bug. Po utworzeniu Królestwa Kongresowego wzdłuż Bugu biegła granica celna między cesarstwem rosyjskim a Królestwem Kongresowym. Po III rozbiórze ziemie te przypadły Rosji.¹⁰ Ludność Podlasia poddana została silnej rusyfikacji, szczególnie w dziedzinie kultury, oświaty i religii.

⁸ J. Maroszek, dz. cyt., s.129

⁹ B. Górny, dz. cyt., s.2

¹⁰ Tamże, s. 22

W ramach kościoła katolickiego istniały dwa obrządki : łaciński, ze stolicą biskupów w Janowie Podlaskim i unicki ze stolicą w Chełmie. Szczególnie silnie próbowano rusyfikować ludność unicką . Cerkwie unickie zamieniano na prawosławne, podobnie czyniono z kościołami katolickimi - kościół pauliński w Leśnej Podlaskiej i infułacki w Kodniu. Podlasiacy nie tylko aktywnie stawali w obronie wiary, również zbrojnie walczyli o niepodległość.

Powstanie styczniowe na Podlasiu należało do rejonu intensywnych walk pod dowództwem ks. Stanisława Brzóska , Bronisława Deskura, oraz Romana Rogińskiego. Żywa jest ciągle na Podlasiu postać księdza Stanisława Brzóska, który dokończył żywota na szubienicy w Sokołowie, oraz Władysława Rawicza , który był stracony w Siedlcach.

Na przełomie XIX - XX w. rozpoczął się na Podlasiu intensywny rozwój gospodarczy .Dominowało na tych terenach rolnictwo, zaczynał również rozbudowywać się przemysł. Powstały Zakłady Przemysłu Drzewnego Spółki Akc. H. B. Raabego, powstawały gorzelnie i cegielnie. W tym okresie powstała pierwsza księgarnia i wypożyczalnia książek Walentego Klimeckiego .

Po odejściu Rosjan w 1915 r. Podlasie znalazło się pod okupacją niemiecką, a częściowo pod austriacką ¹¹. Podlasie w czasie I wojny światowej doznało wielu zniszczeń. Wycofująca się armia rosyjska spaliła wiele wsi i osad . W latach 1915 - 1918 ziemie te grabili Niemcy .

Odzyskanie niepodległości w 1918 roku, było jednak bodźcem do rozwoju gospodarczego, kulturalnego i społecznego.

Część południowo - wschodnia Podlasia w zamierzchłych czasach nosiła nazwę ziemi bialskiej , obecnie to północna część woj. lubelskiego , w którym leży powiat bialski.

¹¹ Kilka słów o przeszłości Podlasia, *Podlasiak* 1927, nr 35, s. 9

Biała stolica powiatu jako osada istniała już w XV w., wg. legendy nazwa pochodzi od nazwiska jednego z pierwszych właścicieli - Piotra Janowicza Białego, wojewody trockiego i hetmana Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Natomiast drugi człon pochodzi od nazwy regionu Podlasie¹². Początki osady giną w pomroce dziejowej. Pierwsza wzmianka o Białej pochodzi z 1481 r.,

kiedy to w „Metryce Litewskiej” zapisano prawo Jana Illnicza do Białej, jako majątku posagowego. W roku 1583 na mocy umowy między Illniczem a Mikołajem Krzysztofem Radziwiłłem (podróżnikiem i autorem „Peregrynacyi do Ziemi Świętej”), wszystkie dobra bialskie przeszły w ręce Radziwiłłów z linii Nieświeżskiej i na 250 lat pozostały w ordynacji Radziwiłłowskiej. Osadę zwano Alba Ducalis (Biała Książęca), lub Alba Radivilensis (Biała Radziwiłłowska). Za czasów Zygmunta Augusta Biała była znacznym ośrodkiem ruchu kalwińskiego¹³. Początek XVII w. jest bardzo pomyślny dla Białej. W tym okresie wybudowano nowy okazały zamek, budowę prowadził najlepszy murator lubelski Paweł Negrini, nad upiększeniem pracowało wielu artystów z kraju i z zagranicy. Zamek musiał być niezwykle okazały gdyż miał przyjmować wielu znamienitych gości. Na zamku gościli: król Jan Kazimierz, król Jan III Sobieski¹⁴.

W 1751 roku powstał teatr dworu Radziwiłłów, w którym wystawiano początkowo raczej repertuar niemiecki i włoski, ale również sztuki polskie (np. „Pan Podstoli” Ignacego Krasickiego)

Rok 1628 na trwałe zapisał się w historii miasta, ksiądz Krzysztof Wilski Ciborowicz po wielu staraniach, pozyskaniu od księcia Aleksandra Ludwika Radziwiłła budynku, pierwotnie przeznaczonego na szpital, ufundował

¹² Biała Podlaska i południowe Podlasie, Arasymowicz S. i in., Biała Podlaska 1999, s. 17

¹³ Tamże, s. 20

¹⁴ B. Górny, dz. cyt., s.39

w Białej szkołę, która miała kształcić młodzież pochodzącą z różnych środowisk społecznych: ubogą szlachtę, synów mieszczan, a także chłopów.

W 1629 roku sprowadza ks. Wilski z uczelni krakowskiej profesorów i założoną szkołę oddaje pod opiekę Akademii Krakowskiej. Szkoła w Białej staje się kolonią akademicką, zwaną odtąd Akademią Bialską. Posiadała osiem katedr: prawa, fizyki i matematyki, filozofii, retoryki, poezji, gramatyki i składni. Językami wykładowymi były : łaciński i polski. Uczono też języka francuskiego i niemieckiego. Dzięki temu Biała stała się ważnym ośrodkiem naukowym, na wschodnich terenach ówczesnej Rzeczypospolitej¹⁵. Uczelnia przetrwała do XIX wieku, w latach 1822 - 1826 uczył się w niej Józef Ignacy Kraszewski. W latach 1825 - 1826 napisał swój pierwszy utwór, balladę „Klasztor na górze”, która ukazała się drukiem w 1905 roku. Kraszewski w tym okresie tłumaczył również bajki Lafontaine'a, redagował gazetkę szkolną. W swoich późniejszych powieściach często pisał o Białej¹⁶.

W drugiej połowie XVII wieku wraz z szeregiem przywilejów nadany został miastu herb, przedstawiający św. Michała z mieczem i wagą stojącego na smoku. W XVIII w. miasto słynęło z wyrobu sukna, kobierców i naczyń fajansowych.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r., odbudowano zniszczone podczas wojny Zakłady Przemysłu Drzewnego Raabego, powstała Podlaska Wytwórnia Samolotów¹⁷, która ogromnie wpłynęła na ożywienie życia gospodarczego Białej.

Pod względem narodowościowym w powiecie bialskim przeważała ludność polska, Żydzi stanowili 11,5 % ludności. Natomiast w Białej w 1939

¹⁵ M. Nekanda-Trepka, Historia Biblioteki Akademii Bialskiej Kolonii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1989, nr 2-3, s.25

¹⁶ Sajkowski A., *Od Sierotki do Rybeńki. W kręgu radziwiłłowskiego mecenatu*, Poznań 1965

¹⁷ Biała Podlaska i południowe ..., s.24

r. było 36,9 % Żydów, mieszkała również ludność pochodzenia ukraińskiego, białoruskiego, ruskiego.¹⁸

Gospodarka powiatu bialskiego opierała się głównie na rolnictwie.¹⁹ Według danych z 1938 r. na wsi mieszkało 76 % ludności, a w rolnictwie pracowało ponad 70 %. Rolnictwo było zacofane i stało na niskim poziomie produkcji.

Chlubą Podlasia była stadnina koni, założona jeszcze przez cara Aleksandra I w 1817 r. Podczas I wojny światowej konie wywieziono do Rosji. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku państwo polskie kupiło nowe konie w Austrii. Według opinii znawców stadnina posiadała w latach 30 -tych najlepszy jakościowo na świecie zespół koni arabskich²⁰.

W 1919 r. w Białej Podlaskiej powstały dwa państwowe gimnazja: męskie im. J.I. Kraszewskiego jako kontynuacja Akademii Bialskiej, oraz żeńskie gimnazjum im. Emilii Plater. W 1928 r. odbył się w Białej I Zjazd Koleżeński Wychowanków Gimnazjum Kraszewskiego. Uroczystie obchodzono 300- lecie założenia Akademii Bialskiej, oraz odsłonięto pomnik J.I. Kraszewskiego.

W 1937 r. przy Podlaskiej Wytwórni Samolotów, powstało gimnazjum mechaniczne. W marcu 1939 roku zmobilizowany został 34 pułk piechoty, którego oddziały stacjonowały w Białej Podlaskiej²¹.

Wybuch II wojny światowej, zahamował życie gospodarcze, społeczne i kulturalne regionu. Niemcy zbombardowali fabrykę samolotów, dzielnicę robotniczą Wola, oraz śródmieście miasta. Dnia 9 września wkroczyli Niemcy i okupowali je z małą przerwą (od 27 września do 9 października 1939 r. w Białej przebywali wojska sowieckie)²² do 26 lipca 1944 r. Okres

¹⁸ B. Górny, dz. cyt., s. 7

¹⁹ Tamże, s. 195

²⁰ Tamże, s. 207

²¹ Biała Podlaska i południowe..., s. 24

²² A. Kutnik, Miasto i powiat Biała Podlaska podczas II wojny światowej. Cz. II. Rok 1939: Wkroczenie sowiektów i początki okupacji niemieckiej, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1996 nr 3, s. 3-7

okupacji to aresztowania, publiczne egzekucje na Placu Wolności i w lesie Grabarka.

W pobliżu miasta znajdowały się obozy jeńców radzieckich i francuskich, a w samym mieście obóz jeńców włoskich. W powiecie bialskim, w czasie II wojny światowej, działał aktywnie ruch oporu, głównie Armia Krajowa i Bataliony Chłopskie.

Wolność na Podlasie przysła w ostatnich dniach lipca 1944 roku.

Okres utrwalania władzy ludowej, to aresztowania byłych żołnierzy Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich. Wielu z nich zostało deportowanych do więzień i łagrów Związku Radzieckiego.

Koniec lat 40-tych, to stopniowa stabilizacja życia społecznego i gospodarczego regionu. W dalszym ciągu ludność Podlasia, z powodu braku większej ilości zakładów przemysłowych, utrzymywała się głównie z rolnictwa. W latach 60 -tych i pierwszej połowie lat 70-tych powstały zakłady produkcyjne: Zakład Przemysłu Welnianego „Biawena”, Bialskie Fabryki Mebli, Bialskie Zakłady Metalowe, oraz kilka drobniejszych zakładów.

W 1975 w wyniku reformy administracyjnej kraju, Biała Podlaska stała się stolicą województwa bialskopodlaskiego, w skład którego weszły : dawniejszy powiat Biała Podlaska oraz część powiatu włodawskiego, parczewskiego, radzyńskiego i łosickiego. W okresie istnienia województwa nastąpił dynamiczny rozwój miasta. Powstały trzy duże osiedla mieszkaniowe, wybudowano nowe szkoły, przedszkola, Liczba ludności wynosi około 57 tysięcy.²³

Biała Podlaska po reformie administracyjnej kraju w 1999 r. jest stolicą powiatu, dużym ośrodkiem administracyjnym i ważnym ośrodkiem przemysłowym i usługowo - handlowym. Spełnia też funkcję poważnego

ośrodka oświatowego. W Białej Podlaskiej znajduje się 9 szkół podstawowych, 5 liceów ogólnokształcących (w tym jedno katolickie), posiada 3 zespoły szkół zawodowych, Mieści się tu filia Akademii Wychowania Fizycznego UW, w końcu lat 80-tych utworzono Kolegium Językowe i Studium Turystyki²⁴. Biała Podlaska posiada sieć bibliotek publicznych, które nadzoruje Miejska Biblioteka Publiczna, pełniąca jednocześnie funkcję biblioteki powiatowej. Podlasie nosi ślady ścierania się kultur różnych grup etnicznych. Można dostrzec wpływy polskie, jak również litewskie. Na przestrzeni wieków elementy tych kultur, wzajemnie się przenikały. Tradycje ludowe są bardzo silnie podtrzymywane przez regionalne placówki kulturalne. Przejawia się to w organizowaniu różnego rodzaju imprez jak : „Nadbużańska Biesiada Kulturalna”, czy „Przegląd Kapel i Śpiewaków Ludowych. Do imprez kulturalnych Podlasia na stałe weszły „Ogólnopolski Konkurs Literacki im. Kraszewskiego”, konkurs „Sztuka Ludowa Południowego Podlasia”, „Dni Karola Lipińskiego organizowane w Radzynie Podlaskiej”, „Podlaski Jarmark Folkloru”, „Ogólnopolskie Plenery Malarskie”, „Spotkanie z Kolędą i Pastoralką”, „Podlaska Jesień Teatralna”, „Podlaski Festiwal Pieśni Maryjnej”, „Przegląd Chórów Prawosławnych” szereg innych imprez kulturalnych, związanych z kulturą ludową Podlasia²⁵. Bardzo aktywnie działa środowisko literackie skupione w Klubie Literackim „Maksyma” w Białej Podlaskiej.

Wystawy malarstwa, rzeźby i plakatu autorów podlaskich organizuje Ośrodek Pracy Twórczej „Galeria Podlaska”. Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej, które mieści się w budynku „ pod wieżą” dawnego pałacu Radziwiłłów prezentuje historię Podlasia, a także posiada najbogatszy zbiór ikon rosyjskich w kraju. Olbrzymie znaczenie kulturalne

²³ G. Michałowski, Zarys rozwoju demograficznego Białej Podlaskiej (XV - XX w.), *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1997 nr 3, s. 21

²⁴ Biała Podlaska i południowe..., s.25

ma jedyne w kraju Muzeum Biograficzne J.I.Kraszewskiego w Romanowie. W Białej Podlaskiej działają dwa zespoły pieśni i tańca; studencki „Podlasie”, istniejący przy Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu, oraz „Biawena”, działający przy Zakładzie Przemysłu Wełnianego „Biawena”. Oba te zespoły są chlubą Podlasia, prezentują folklor ludowy regionu w kraju i poza jego granicami²⁶.

Działalność wydawniczą w regionie prowadzą Muzeum Południowego Podlasia, Miejska Biblioteka Publiczna, Miejski Ośrodek Kultury w Białej Podlaskiej, oraz Towarzystwo Miłośników Podlasia.

W 1976 roku z inicjatywy społeczeństwa, powstało Podlaskie Towarzystwo

Społeczno-Kulturowe, które później zmieniło nazwę na Towarzystwo Miłośników Podlasia. Głównym celem działalności towarzystwa jest wszechstronny rozwój kulturalny ziemi podlaskiej i upowszechnianie jej dorobku. Za sprawą Towarzystwa Miłośników Podlasia organizowane są różne imprezy kulturalne związane z kulturą regionu²⁷.

Podlasie jest terenem, na którym miała miejsce walka dwóch kultur - wschodniej i zachodniej. Jest ziemią mogił i krzyżów, ziemią unicką przesiąkniętą krwią ludzką i łzami.

Podlaski oporny unita, podlaska dusza, podlaska sukmana, niejednokrotnie dawały umiłowany temat poetom podlaskim i wzruszały serca ludzkie²⁸.

²⁵ Tamże, s.14

²⁶ Tamże, s. 14.

²⁷ Sprawozdanie z działalności towarzystwa 1976-1986. Biała Podlaska 1986,s. 1-3.

²⁸ Kilka słów o przeszłości Podlasia, *Podlasiak* 1927,nr 35, s. 9.

ROZDZIAŁ II :

POWSTANIE PISMA PODLASKI KWARTALNIK KULTURALNY I JEGO FUNKCJONOWANIE W LATACH 1987 - 1999.

II.1 Krótko o tradycjach czasopiśmienniczych na Podlasiu

Południowo - wschodnia część Podlasia nie posiadała żadnych tradycji wydawniczych z okresu zaborów. Najbliższymi ośrodkami wydającymi czasopisma regionalne przed 1914 rokiem były miasta guberniane - Siedlce (głównie periodyki urzędowe) i Chełm (religijne czasopisma prawosławne)²⁹.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości i usunięcie ograniczeń narzuconych przez zaborcę, wzrost aktywności społeczeństwa, miały ogromny wpływ na rozwój produkcji czasopiśmienniczej tego okresu.

W latach 1918- 1939 wychodziło 51 tytułów czasopism, oprócz czasopism polskich, ukazywało się w tym czasie dużo czasopism żydowskich, oraz

nieliczne ukraińskie³⁰. W okresie międzywojennym, powiat bialski był jednym z siedmiu na 20 powiatów woj. lubelskiego, w którym ukazywała się prasa lokalna³¹. Ośrodkami wydawniczymi były miasta powiatowe, wyjątkową rolę pełnił Międzyrzec Podlaski, który nie będąc miastem powiatowym zajmował drugie miejsce po Białej Podlaskiej w ilości tytułów. W Białej Podlaskiej i w Siedlcach w latach 1922 -1932 wydawany był endecki tygodnik *Podlasiak*. Od 1925 roku wychodził dwutygodnik *Głos Międzyrzecki*, od kwietnia 1933 ukazujący się jako *Głos Powiatu Radzyńskiego*. W latach 1931 -1933 jako dwutygodnik ukazywała się *Gazeta Powiatu Łukowskiego*. Kuria biskupia w Siedlcach od 1930 roku wydawała *Głos Podlaski, Prawda i Praca*.

W Białej Podlaskiej od 1933 roku zaczął się ukazywać, dwutygodnik *Głos Społeczny*. Oprócz tych czasopism ukazywało się na Podlasiu szereg periodyków związkowych, samorządowych, młodzieżowych i innych³².

Najdłużej wydawanymi czasopismami były: *Podlasiak* (10 lat) i *Głos Społeczny* wydawany w latach 1933 - 1939.

Druga wojna światowa, zahamowała wydawanie czasopism regionalnych, po wojnie nie wznowiono tego zadania, dopiero w 1979 roku zaczęto wydawać *Słowo Podlasia*, na początku jako tygodnik PZPR, później jako organ Lubelskiego Wydawnictwa Prasowego, ostatecznie przejęte przez RAPIDPRESS w Białej Podlaskiej. Pod względem długowieczności funkcjonowania, wyprzedziło wszystkie pisma regionu .

Dopiero rok 1989 przynosi ogromny wzrost w wydawaniu czasopism.

²⁹ H. Bajkowska, G. Michałowski, Czasopisma południowo-wschodniego Podlasia 1918-1939. bibliografia, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1998, nr 3 , s. 56

³⁰ Tamże, s.57

³¹ L. Nikolski , Prasa powiatu Biała Podlaska (1918-1939), *Kwartalnik Historii i Prasy Polskiej*, 1988 nr 2 s.35

³² A. Borys, Prasa podlaska z lat 1923-1933 o powstaniu styczniowym, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1993 nr 3, s.20

Jest to skutek przełomu w dziejach społeczno - politycznych Polski, zapoczątkowany rozpadem systemu totalitarnego (połowa 1989 roku). Wszystkie zmiany w społeczeństwach, charakteryzują się większą aktywnością społeczeństwa, większą dynamiką życia kulturalnego. Dynamikę ruchu wydawniczego tego okresu, można porównać do okresu 1919-1922, zauważa się pewne analogie, podobne funkcje i zadania w podobnych warunkach historycznych. Skala rozwoju ruchu wydawniczego po 1989 roku, jest jednak zdecydowanie wyższa, w porównaniu z okresem odbudowy państwa polskiego po 1918 roku. Złożyło się na to wiele czynników:

- nie występuje analfabetyzm
- powszechność systemu oświatowego
- szeroko rozbudowana sieć komunikacyjna i kolportażowa
- większe możliwości techniczne³³.

Po roku 1989 ukazało się kilkadziesiąt tytułów regionalnych i lokalnych czasopism wydanych na terenie południowego Podlasia. Miały one często charakter efemeryczny, często upadały po ukazaniu się kilku numerów.

Duże jest zróżnicowanie tematyczne tych wydawnictw, znajdują się wśród nich pisma społeczno - polityczne, młodzieżowe, kulturalno - oświatowe, satyryczne, urzędowe i religijne. Prawie wszystkie rozprowadzano wewnętrznymi sposobami, z pominięciem masowego kolportażu.

Niemal wszystkie były nowymi tytułami³⁴.

Najbardziej popularne to już wspomniane *Słowo Podlasia*, a także *Dziennik Wschodni*, z popularnonaukowych czasopism regionu należy wymienić :

11.3. Relacje

³³ G. Michałowski, Regionalne i lokalne czasopisma województwa białkopodlaskiego w latach 1989-1992, *Bibliotekarz*, 1993 nr 124, s. 68

³⁴ Tamże, s.68

Podlaski Kwartalnik Kulturalny i *Rocznik Białskopodlaski*³⁵, oraz *Rocznik Międzyrzecki*, *Rocznik Naukowy* wydawany przez AWFIS w Białej Podlaskiej.

II.2 Początki funkcjonowania czasopisma

Idea powołania czasopisma regionalnego, zrodziła się w Wojewódzkim Domu Kultury. Pomysłodawcą była Danuta Bołtowicz, dyrektor WDK. Główną przyczyną powołania czasopisma, był brak tego rodzaju wydawnictwa, mającego przybliżać dokonania i inicjatywy kulturalne, dorobek środowisk twórczych, oraz działalność placówek kulturalnych województwa białskopodlaskiego. Na początku 1987 r., wystąpiono do Głównego Urzędu Kontroli Publikacji w Warszawie, o zezwolenie na wydawanie pisma pod tytułem *Białskopodlaski Biuletyn Kulturalny*. Obowiązywała wtedy cenzura, która określała objętość i nakład pisma. Redakcja otrzymała zezwolenie na wydawanie pisma, o nakładzie do 1 tysiąca egzemplarzy jednorazowo, o objętości do 40 stron, a formacie A5³⁶. Wojewódzki cenzor sprawdzał wszystkie teksty, najczęściej wszystkie zatwierdzał, były jednak tematy „o których się nie pisało”.

W czerwcu 1987 roku ukazał się pierwszy numer *Białskopodlaskiego Biuletynu Kulturalnego*, wydawcą był Wojewódzki Dom Kultury. Redakcja czasopisma mieściła się w budynku przy amfiteatrze, obecnie zburzonym, teraz mieści się w budynku drukarni Miejskiego Ośrodka Kultury.

II.3 Redakcja

³⁵ Tamże, s. 69

³⁶ Wywiad z M. Pietruczuk, Biała Podlaska 20. 02.2000 r. (tekst w posiadaniu autora)

Komitety redakcyjny, tworzyli pracownicy WDK i ludzie związani z placówkami kultury w województwie: Elżbieta Kowieska - sekretariat, Mieczysław Skalimowski - opracowanie graficzne, Anastazja Wrębiak - korekta, Bolesława Ługowski - redakcja techniczna. Redaktorem naczelnym został młody, początkujący dziennikarz Wiesław Gromadzki, który pracował jednocześnie w *Słowie Podlasia*, z jego doświadczeń korzystał na początku zespół redakcyjny, w WDK nikt nie miał doświadczeń w wydawaniu pisma. Od początku *BBK* skupiał wokół siebie grono współpracowników, głównie ludzi pracujących w wojewódzkich instytucjach kultury, jak WiMBP i Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej. Wspomagali oni redakcję w tworzeniu pisma, byli to: Halina Dziamska, Janusz Maraśkiewicz, Grzegorz Michałowski, Aranuta Ada Radzikowska, Roman Pieńkowski, Jerzy Sroka, Ryszard Kornacki - oni współredagowali pismo, pisząc teksty i dostarczając pomysłów.

W 1988 roku nastąpiła zmiana na stanowisku sekretarza redakcji. Od nr 4 funkcję tę pełniła Danuta Bołtowicz, rezygnując ze stanowiska dyrektora WDK.

W roku 1989 czasopismo zmienia swój charakter, z pisma informacyjno - metodycznego, przekształca się w czasopismo popularnonaukowe, to sprawia że dotychczasowa nazwa jest nieadekwatna do zawartości pisma. Kolegium redakcyjne postanawia zmienić tytuł. Dnia 12 grudnia 1988 roku występuje z pismem do Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w Warszawie, o wydanie zezwolenia na zmianę tytułu. Zezwolenie otrzymano i nastąpiła zmiana tytułu na : *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*. Rok 1990, to zmiana na stanowisku dyrektora WDK, te wewnętrzne organizacyjne zmiany, są powodem nie ukazania się w 1990 roku, ani jednego numeru pisma.

Rok 1991 przynosi zmiany w składzie redakcji jak i zmianę struktury wydawcy. WDK przekształcił się w Regionalny Ośrodek Kultury. Natomiast z redakcji odszedł Wiesław Gromadzki. W grupie współpracującej z pismem pozostają: Grzegorz Michałowski Janusz Maraśkiewicz, Jerzy Sroka, włączył się do współpracy historyk Tomasz Demidowicz. Redagują pismo: Danuta Bołtowicz, Maria Pietruczuk, Roman Pieńkowski. Na początku roku 1992 w skład redakcji wchodzi Zbigniew Danilkiewicz, pracownik naukowy AWFIS, któremu w latach 1993 - 1994 zespół redakcyjny powierza funkcję przewodniczącego, odchodzi jednak z kolegium pod koniec 1994 roku.

Od 1993 r. pismo redagują osoby wcześniej współpracujące z kwartalnikiem czyli Tomasz Demidowicz, Janusz Maraśkiewicz oraz Grzegorz Michałowski, a także Danuta Bołtowicz i Maria Pietruczuk, która jest sekretarzem kwartalnika. W 1994 roku do redakcji dołącza profesor o. Jerzy Cygan - kapucyn.

Funkcję przewodniczącego redakcji od grudnia 1994 roku powierzono Grzegorzowi Michałowskiemu, kierownikowi Działu Wiedzy o Regionie Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Białej Podlaskiej.

Grzegorz Michałowski urodził się w 1950 roku w Janowie Podlaskim, tam ukończył liceum ogólnokształcące. Studia na UMCS w Lublinie, Bibliotekoznawstwo i Informacja Naukowa. W MBP pracuje od 1968 roku, od 1982 jako kierownik Działu Wiedzy o Regionie. Jest prezesem Towarzystwa Miłośników Podlasia, oraz członkiem Rady Krajowej Regionalnych Towarzystw Kultury. Jest autorem dwóch książek i kilkudziesięciu artykułów o tematyce regionalnej, tłumaczy teksty rosyjskie³⁷.

³⁷ Wywiad z G. Michałowskim, Biała Podlaska 19.01.2000r. (tekst w posiadaniu autora)

W roku 1996 do redakcji przychodzi Janusz Szostakiewicz, a w 1997 roku Ryszard Kornacki. Ten skład redakcji utrzymuje się do dnia dzisiejszego.

Kolegium redakcyjne spotyka się trzy , cztery razy w roku, często w pomieszczeniach MBP Działu Wiedzy o Regionie, na posiedzeniu zatwierdzane są teksty do druku , omawiana sytuacja finansowa pisma i jego dalszy rozwój , ustalana jest forma promocji czasopisma w środowisku, poszukiwanie nowych tematów dla kwartalnika . Bardzo cenną rzeczą jest to, że redaktorem naczelnym jest kierownik działu Wiedzy o Regionie MBP w Białej Podlaskiej jest on osobą znającą piśmiennictwo o regionie, na co dzień zajmują go sprawy regionalizmu, może maksymalnie wykorzystać znajomość tematu dla potrzeb PKK. Grzegorz Michałowski jako kierownik działu Wiedzy o Regionie MBP w Białej Podlaskiej współpracuje z bibliotekami i Ośrodkami Kultury w kraju i za granicą (Białoruś, Ukraina) Szczególnie owocna jest współpraca z Biblioteką Obwodową w Brześciu, instytucjami kultury w Kamieńcu, Pińsku, Berezie Kartuskiej. Podtrzymuje kontakty z regionalistami w kraju i poza granicami (Francja, Anglia) . Uczestniczy w podlaskich konferencjach regionalnych . Poprzez swoje różnorodne kontakty i działania pozyskuje nowych autorów tekstów i nowe ciekawe tematy.

Wiele pracy w powstawanie czasopisma wkładają pracownicy tegoż działu, często piszą artykuły do kwartalnika, służą pomocą przy redagowaniu czasopisma. Hanna Bajkowska, pracownik Działu Wiedzy o Regionie od 1998 roku stale redaguje Kronikę Kulturalną .

PKK skupia spore grono współpracowników, ludzi oddanych ziemi podlaskiej. Wymienić tu trzeba profesorów wyższych uczelni : Henryka Mierzwińskiego , o. Jerzego Cygana kapucyna z kościoła pod wezwaniem św. Antoniego w Białej Podlaskiej i Stefana Wrzoska, poetę Ryszarda

Kornackiego i Jana Gałęckiego, wielce zasłużonego polonistę bialskiego liceum, organizatora i opiekuna szkolnego teatru „Żak”, działającego przy ZSZ Nr 1 w Białej Podlaskiej.

Do rozwoju pisma przyczynił się bardzo nieżyjący już Jerzy Sroka, autor wielu książek między innymi monografii „Leśniacy”, oraz wydanej w 1997 roku książki „Brześć nad Bugiem. Dzieje miasta i twierdzy”.

II.4 Cele i zadania czasopisma.

Definicja pojęcia region według Deklaracji Rady Europy (Bordeaux 1978 r.) brzmi:

region – „wspólnota ludzka żyjąca w obrębie największej obszarowo jednostki danego kraju i charakteryzująca się historyczną lub kulturową, geograficzną lub gospodarczą jednolitością lub kombinacją tych cech charakterystycznych, które danej ludności nadają jednolity charakter”.

Zmiany jakie zaszły po 1989 roku stały się szansą dla rozwoju polskiego regionalizmu.

Wzorców niewątpliwie powinniśmy szukać na zachodzie Europy.

XIX wieczna Francja jest kolebką nowoczesnego regionalizmu, z której doświadczeń czerpały kraje zachodnie. Koncepcja zjednoczonej Europy, stawia na rozwój i znaczenie regionu.

„Nowy regionalizm ma być siłą twórczą ma być sprzeciwem wobec byle jakości życia codziennego, jego obyczajowo -mentalnym zaściankom, pozostawaniu na małym. Regionalizm staje się wartością, gdy jest potwierdzany czynem, odrzuceniem tego co ciągnie wstecz, jest troską by nie

obracają się w niwecz dobra odziedziczone i by były one pomnażane o dobra nowe”³⁸.

Regionalizm polski, wychodzi z zaściankowości i staje się otwarty na inne kultury i kontakty.

Od kilku lat, inicjowany jest przez fundację Kultury, program „małych ojczyzn” ponieważ rozwój kultury, powinien wyprzedzać i towarzyszyć wzrostowi gospodarczemu i kulturalnemu regionów. Mała ojczyzna, to świat w którym żyjemy na co dzień, to najbliższy krajobraz, wszystko co jest wokół obecne : przyroda, ludzie i stworzona przez nich kultura³⁹. Ma rację Akademia Małych Ojczyzn ostrzegając „... brak własnej i dynamicznej kultury, którą współtworzą i z którą utożsamiają się społeczności lokalne czyni je bezwartościowymi i bezbronnymi wobec łatwej, ekspansywnej i jakże bezwzględnej w uzależnieniu od siebie, kultury masowej, współczesnej nam cywilizacji amerykańskiego pośpiechu i sukcesu”. Pielęgnowanie swojej odrębności, pamiętanie o własnych korzeniach, dbanie o zachowanie i rozwój lokalnej kultury, to szansa dla rozwoju kulturalnego regionu. Małe ojczyzny, wzbogacają ojczyznę wielką i wzbogacają też symfonię świata.

Małe ojczyzny uczą żyć w wielkich ojczyznach, w świecie Trzeba mieć świadomość swego regionu, swej własnej kultury, swej inności - one warunkują tożsamość, a także świadomość wspólnoty z innymi narodami⁴⁰.

Ważne by regionalizm stał się czynnikiem łagodzącym wzajemne niechęci i uprzedzenia i stał się źródłem wzajemnego poznania⁴¹.

Zwrot ku regionalizmowi, poznawanie historii i kultury swoich „małych ojczyzn”, zaowocował w ówczesnym województwie białkopodlaskim, powstaniem pisma, które w początkowym okresie, nosiło tytuł:

³⁸ Dziedzictwo Kulturowe na pograniczach etnicznych : materiały z V seminarium wschodnioeuropejskiego i II spotkań regionalistów karpaccich, Ciechanów 1995, s.49

³⁹ Tamże, s. 43

⁴⁰ Tamże, s. 46

⁴¹ J. Damrosz, Regionalizm u progu XXI wieku, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1994 nr 2, s.34

Bialskopodlaski Biuletyn Kulturalny. WDK wraz ze środowiskiem kulturalnym i naukowym Białej Podlaskiej, postanowił wydawać pismo, które by promowało działalność kulturalną, prezentowało dorobek środowisk twórczych, województwa bialskopodlaskiego. Było to początkowym celem pisma.

Dział Wiedzy o Regionie MBP jest skarbnicą dokumentów z historii i dnia dzisiejszego regionu. Dlatego Grzegorz Michałowski, kierownik tegoż działu, który od początku pomagał w wydawaniu pisma ogromnie przyczynił się do rozszerzenia tematyki czasopisma i nadania mu charakteru pisma popularnonaukowego.

Obecnie, celem pisma jest prezentacja wiedzy o przeszłości regionu, dziejów wielkich rodów i ludzi zasłużonych dla Podlasia i Polski, mających tu swoje korzenie. Prezentowanie historii Podlasia, jest szczególnie cenne, gdyż ukazało się dotychczas niewiele opracowań historycznych, na ten temat. PKK w ostatnich latach, poszerzył tematykę o pogranicze kulturowe polsko - białorusko - ukraińskie. W tym celu szeroko współpracuje z autorami z Białorusi i Ukrainy. Celem jest zapoznanie Podlasiaków z "polskimi śladami" na tamtych terenach, jakże bogatymi i cennymi dla kultury polskiej. *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* jest interesującym źródłem wiedzy o regionie i stanowi wizytówkę ziemi Podlaskiej.

II.5 Zasięg i zakres oddziaływania czasopisma.

Podlaski Kwartalnik Kulturalny w pierwszych latach ukazywania się, był pismem informującym o wydarzeniach kulturalnych, w Białej Podlaskiej i na terenie województwa bialskopodlaskiego. Zawierał informacje o bieżących imprezach kulturalnych, recenzował wystawy, plenery, przeglądy piosenek. Zamieszczał zestawienia najważniejszych imprez, organizowanych

przez wojewódzkie i miejskie Ośrodki Kultury. Wiele uwagi poświęcał sprawom amatorskiego ruchu artystycznego, promocji twórczości literackiej białskich autorów. Promował i przedstawiał folklor naszego regionu, zamieszczał scenariusze imprez kulturalnych. *PKK* był informatorem, przewodnikiem i sprawozdawcą życia kulturalnego woj. białkopodlaskiego.

W końcu grudnia 1994 r. zmienia się charakter zamieszczanych publikacji, zaczynają dominować teksty popularnonaukowe, dotyczące bardzo szerokiego kręgu tematycznego, podporządkowane tematyce podlaskiej. Czasopismo rozszerza swoją tematykę, o pogranicze kulturowe polsko - białorusko -ukraińskie. To wiąże się ze współpracą z autorami artykułów z Białorusi i Ukrainy. WiMBP od 1989 r. prowadzi współpracę z instytucjami na Białorusi w zakresie informacji i tematyki regionalnej. WiMBP na bieżąco gromadzi piśmiennictwo polskie o Białorusi, wykonuje kserokopie artykułów, które następnie dostarcza bibliotekom w Brześciu, w zamian za pomoc w gromadzeniu materiałów, otrzymuje od pracowników biblioteki artykuły, które drukuje w *PKK*.. Igor Baranowski napisał o białoruskiej poetce Lawrinie Geniusz i księdzu katolickim Stanisławie Łazarze, prześladowanych przez sowiecki system za przekonania. Irina Ławrowska napisała o losach zabytków Brześcia, a Władimir Suchopar o Bibliotece Obwodowej w Brześciu i jej związkach z polską kulturą. Rita Margolina z Pińska, od kilku lat poszukuje polskich materiałów dotyczących Pińska. Dział Wiedzy o Regionie MBP przesłał jej kilka publikacji książkowych, oraz kserokopii artykułów, które włączono do zbiorów muzealnych i wykorzystano do publikacji artykułów naukowych w Białoruskiej Encyklopedii. Rita Margolina „odwdzińczyła” się artykułem, o pracach archeologicznych Muzeum w Pińsku, który zamieścił kwartalnik w 1995r.

Pracownik Wydziału Oświaty i Wychowania w Brześciu Galina Groda podejmuje starania o restaurację pałacu w Skokach, siedziby rodzinnej Niemcewiczów, miejsca urodzin wielkiego polskiego pisarza doby Oświecenia Juliana Ursyna Niemcewicza. Pragnie utworzyć tam muzeum jego pamięci.

PKK pomaga w zbieraniu materiałów do muzeum, zamieścił także na swoich łamach artykuł o Skokach nad Bugiem.

Od 1990 r. *PKK* koresponduje z Danutą Kamieniecką z Londynu, która pochodzi z Brześcia. Wydała ona ostatnio książkę o Brześciu. *PKK* drukował recenzję tej książki, pośredniczył przekazywaniu do Londynu, materiałów o Brześciu, wydanych w Polsce i na Białorusi, zaś publikowane w Londynie przysyła do Brześcia. *PKK* koresponduje z Janiną Marią Teodorko - Lefevre zamieszkałą we Francji, pochodzącą z Białej, podczas pobytu w Polsce, zainteresowała się *PKK*. Jej wspomnienia zamieścił kwartalnik.

PKK utrzymuje kontakty z regionalistami z całej Polski, którzy przysyłają artykuły dotyczące ziemi podlaskiej. Henryk Kozak z Lublina, znany pisarz i poeta, często przysyła do publikacji swoje utwory. Ewa Toniak z Warszawy, historyk sztuki, przysłała swój artykuł o ikonografii męczeństwa podlaskich unitów⁴². *PKK* za pośrednictwem członków kolegium redakcyjnego utrzymuje kontakt z Kurią Generalną Braci Mniejszych Kapucynów w Rzymie, otrzymał z Rzymu cenne publikacje książkowe dotyczące Podlasia.

Odbiorcami *PKK* są głównie mieszkańcy południowo - wschodniego Podlasia, zainteresowani historią i kulturą regionu, nauczyciele, historycy, poloniści.

⁴² Korespondencja w dokumentacji Działu Wiedzy o Regionie MBP w Białej Podlaskiej.

Na początku wydawania, kwartalnik był dostępny w kioskach „Ruchu”, ta forma nie przyniosła oczekiwanych rezultatów, były bardzo duże zwroty. W 1992 roku zrezygnowano z tej formy sprzedaży. W grudniu 1995 roku podpisano z „Ruchem” umowę o sprzedaży pisma w prenumeracie krajowej. *PKK* jest sprzedawany w bialskich księgarniach, w MOK i MBP w Białej Podlaskiej, gdzie znajduje się stała reklama pisma. Reklamowany jest zawsze kolejny numer kwartalnika.

Nakład w ostatnich latach wynosi średnio 300 egzemplarzy, z czego sprzedawane jest 200 egzemplarzy, 100 jest rozdawanych⁴³: władzom miasta, redakcjom miejscowych gazet, jako egzemplarz obowiązkowy wysyłany jest do 16 bibliotek w kraju, autorzy tekstów otrzymują po dwa egzemplarze, do Biblioteki Obwodowej w Brześciu wysyłane są dwa egzemplarze.

Kolegium redakcyjne wysyła osobom zaprzyjaźnionym z czasopismem (np. o. Jerzy Cygan wysyła kilka numerów do Rzymu).

II. 6 Szata graficzna i finansowanie

Bialskopodlaski Biuletyn kulturalny na początku był drukowany metodą typograficzną, dopiero w 1993 zastosowano technikę offsetową.

Pierwszy numer czasopisma zdobił exlibris Biblioteki Teatru Powszechnego w Warszawie, wykonany przez pana Kazimierza Nekanda -Trepkę, następne numery w 1987 i 1988 zdobiły rysunki i fotografie bialskich artystów.

Tytuł czasopisma był czarno -czerwony, bądź czarno- niebieski, umieszczony w górnej części okładki, pod tytułem z prawej strony

⁴³ Wywiad z Marią Pietruczuk, Biała Podlaska 20.02.2000 r. (tekst w posiadaniu autora)

znajdował się numer i rok wydania. Pierwsze okładki projektował Mieczysław Skalimowski, pracownik Wojewódzkiego Domu Kultury.

W 1991 r. nastąpiła zmiana w szacie graficznej, tytuł umieszczono w prawym dolnym rogu, na ukośnym pasku, taki układ utrzymuje się w 1992, a potem powraca w 1994. Okładkę w tym czasie zdobią rysunki Romana Pieńkowskiego, plastyka WDK, on także projektuje okładkę.

Rok 1995 przynosi kolejne zmiany, przekształceniu ulega układ graficzny okładki, czcionka, format. Tytuł zostaje umieszczony w górnej części okładki, poniżej ilustracja. Okładkę zdobią fotografie z początku wieku, ze zbiorów WiMBP i Muzeum Okręgowego w Białej Podlaskiej, numer i rok umieszczony w lewym górnym rogu, przed tytułem. Pod numerem nazwy miesięcy, których numer dotyczy.

OD 1996r z prawej strony pod tytułem, znajduje się ISSN i Nr indeksu, które zostało nadane przez Bibliotekę Narodową na początku 1996 roku.

Rok 1998 przynosi kolejne zmiany w wyglądzie graficznym czasopisma. Okładka kolorowa, ilustracja rozmieszczona na środku dolnej części strony. Bardzo ciekawy jest numer 1 z 1998 roku, ilustrowany kolorową fotografią, przedstawiającą Uroczysko Zaborek koło Janowa Podlaskiego. Fotografia ta charakteryzuje i przybliża czytelnikowi Południowe Podlasie. Następną bardzo ciekawą okładkę ma 3-4 Nr z 1999 r. Fotografia wykonana w rzadkiej obecnie XIX wiecznej technice chromianowej (tzw. gumie), przez Henryka Rogozińskiego z Białegostoku, członka Zarządu Artystów i Fotografików. Rysunek pochodzi z serii „Biała i okolice”.

Na przestrzeni trzynastu lat, okładki do kwartalnika projektowali na zmianę, Mieczysław Skalimowski i Ryszard Pieńkowski. Ostatnie numery w roku 1999, projektował redaktor naczelny pisma, Grzegorz Michałowski. Pierwsze numery czasopisma ukazały się w formacie 22 x 14 cm, potem

zmniejszono trochę wymiary do 20 x 14 cm, w 1999 roku format zostaje powiększony i wynosi 24 x 17 cm.

Objętość czasopisma w dwóch pierwszych latach, wynosiła 36 stron, co było spowodowane ograniczeniem cenzury, by później stopniowo zwiększać się, np. w **1992** wynosiła 56 - 60, **1995 -1999:** 72 - 108 stron. *PKK* jest kwartalnikiem mimo to ukazuje się czasami 3 razy w roku. W latach 1987, 1989, 1991, 1999 ukazało się 3 numery, 2-3 bądź 3-4 łącznie. Razem od 1987 do 1999 ukazało się 43 numery. Spis treści po raz pierwszy zamieszczono w numerze 2 1989 r. na pierwszej stronie, potem kilka razy przechodził na koniec i wracał na początek pisma, by w 1998 powrócić na stałe na początek. *PKK* do 1995 roku miał podwójną numerację. Od 1992 roku na 4 stronie okładki umieszczana jest informacja o zawartości następnego numeru.

Spośród gatunków dziennikarskich dominują artykuły i recenzje, bardzo popularne są wspomnienia, piszą je bardzo często ludzie bez przygotowania zawodowego, np. masarz, rolnik itp. W 1998 nastąpił podział całości materiału na następujące działy formalne: **Artykuły, Wspomnienia, Prezentacje, Materiały i Recenzje, Kronika Kulturalna**. Wprowadzono zmiany w układzie graficznym materiałów.

Recenzje i Kronika drukowane są na dwóch szpaltach, gdy pozostały tekst jednoszpaltowo. Wprowadzono żywą paginę. Nastąpiła zmiana czcionki w nagłówkach, zamieszcza się więcej materiału ilustracyjnego, fotografie wkomponowuje się w tekst. Pod nazwiskiem autora, zamieszcza się jego miejsce zamieszkania. Artykuły z kwartalnika, są odnotowywane w Bibliografii Zawartości Czasopism (od 1992 r), oraz w Bibliografii Historii Polskiej (od 1994 r.). Przez Hannę Bajkowską, pracownika MBP w Białej Podlaskiej, została wykonana bibliografia zawartości *Podlaskiego*

Kwartalnika Kulturalnego za lata 1987 - 1996. Zamieszczono ją w numerze drugim z 1997 roku.

Wydawcą *Kwartalnika* jest Miejski Ośrodek Kultury, z jego funduszy finansowany jest od początku PKK, w ostatnich latach, pewną kwotę dołożył prezydent Białej Podlaskiej, oraz Wydział Turystyki i Sportu UW. Nakład czasopisma wynosi od 300 do 500 egzemplarzy, w zależności od potrzeb środowiska ⁴⁴ numery monograficzne (było ich 3), wydawane były w większych nakładach, np. poświęcony Janowi Podlaskiemu, miał nakład 900 egzemplarzy.

W ostatnich latach nakład wynosi średnio 300 egzemplarzy. Od 1999 roku *PKK* wydawany jest wspólnie z Towarzystwem Miłośników Podlasia, które ma możliwości prawne pozyskania sponsorów, na potrzeby pisma. Władze miasta popierają wydawanie czasopisma, o czym świadczą dotacje przekazywane na rzecz kwartalnika. Kolegium redakcyjne zabiega również o środki u władz wojewódzkich. Pismo zwracało się o dofinansowanie do Fundacji Kultury w Warszawie, oraz do Fundacji Batorego, nie otrzymało jednak wsparcia.

Czasopismo reklamowane jest w regionalnej telewizji kablowej, w programie 2 TV, w bloku programów Wojewódzkiego Ośrodka Telewizyjnego.

Słowo Podlasia zamieszcza artykuły, informujące o zawartości kolejnych numerów pisma. W czasopismach województwa lubelskiego: *Akcent* i *Bibliotekarz Lubelski* ukazały się artykuły, doceniające znaczenie pisma dla regionu i jego wkład do piśmiennictwa ogólnopolskiego.

⁴⁴ Według relacji G. Michałowskiego, Biała Podlaska 19.01.2000r., (tekst w posiadaniu autora)

ROZDZIAŁ III:

CHARAKTERYSTYKA PIŚMIENNICTWA Z DZIEDZINY KULTURY W PODLASKIM KWARTALNIKU KULTURALNYM

III.1 Kultura w Podlaskim Kwartalniku Kulturalnym - analiza

Podstawę dla poniższej analizy stanowi „Bibliografia zawartości Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego za lata 1987 - 1996”, wykonana przez Hannę Bajkowską, oraz autopsja za lata 1997 - 1999.

„Podlaski Kwartalnik Kulturalny” ukazuje się od czerwca 1987 roku. W latach 1987 - 1999 na łamach PKK opublikowano dużo artykułów dotyczących kultury południowego Podlasia.

W każdym numerze czasopisma pojawiało się średnio od 2 do 15 artykułów z omawianego zagadnienia. Po przeprowadzeniu koniecznej selekcji (odrzućenie notatek o niewielkiej wartości informacyjnej) w analizowanym okresie, w PKK ukazało się **233** artykułów poświęconych kulturze.

W latach 1987 - 1989 liczba artykułów poświęconych kulturze wahała się między 32 - 48.

1987 - **32** art.,

1988 - **43** art.,

1989 - **37** art.,

Stanowi to prawie 50 % wszystkich artykułów jakie ukazały się w omawianym okresie z dziedziny kultury.

W następnych latach liczba artykułów wyraźnie spadła i wynosiła w :

1991 - 18 art., 1991 - 12 art., 1993 - 15 art. .

W **1994** roku ukazało się tylko **6** artykułów dotyczących kultury.

W latach 1995 - 1999 liczba artykułów wynosiła :

1995 - 10 art.,

1996 - 13 art.,

1997 - 9 art.,

1998 - 27 art.,

1999 - 11 art.,

Ostatnie analizowane lata 1995 -1999 przyniosły łącznie 70 artykułów, co stanowi około 1/3 wszystkich zamieszczonych artykułów z kultury.

Pismo w pierwszych latach ukazywania, skupiało się prawie wyłącznie na tematach kulturalnych. W 1987 na 35 artykułów zamieszczonych w kwartalniku, 32 dotyczyło kultury, podobnie było w dwóch następnych latach.

W latach kolejnych pismo powoli przekształca się z biuletynu informacyjno - metodycznego, informatora, przewodnika i sprawozdawcy życia kulturalnego, w pismo popularnonaukowe . Rozszerza tematykę o historię, religię, ochronę środowiska. Liczba artykułów dotyczących kultury maleje.

Najwięcej artykułów dotyczących kultury zarejestrowano w działach :

Twórczość literacka - **35** , Literatura - **33** , Sztuki plastyczne - **25**,

Kultura ludowa - **23** , Teatr - **22**.

Takim problemom jak kino, taniec, piosenka, prasa poświęcono najmniej miejsca : Kino - 1 , Taniec - 2 , Piosenka - 4, Prasa - 5 .

W pozostałych działach liczba artykułów wahała się od 6 do 16.

1. Zagadnienia ogólne	- 6
2. Ośrodki kultury	- 6
3. Muzyka	- 8
4. Fotografia	- 7
5. Biblioteki	- 8
6. Imprezy kulturalne	- 15
7. Muzealnictwo	- 15
8. Zabytki	- 18

Wśród wyodrębnionych działów można wyróżnić trzy zasadnicze grupy.

1. tematy często obecne na łamach PKK
2. tematy, do których powraca się co pewien czas
3. tematy, o których pisano na początku ukazywania się pisma, a obecnie zupełnie zniknęły.

Do tematów stale obecnych na łamach kwartalnika należą :

Literatura ; Twórczość literacka ; Zabytki ; Sztuki plastyczne ;

Wśród tych tematów pojawiają się często cykle tematyczne

np. „Słów kilka o bialskim zamku”, „Podlaskie ślady literatury”.

Wśród tematów powracających co pewien okres czasu można wymienić :

Biblioteki ; Prasa ; Teatr ; Zagadnienia ogólne ; Muzealnictwo ; Kultura ludowa ; Muzyka .

Wśród tematów pojawiających się przez krótki okres czasu, a później prawie zapomnianych należą : **Ośrodki Kultury ; Taniec ; Piosenka ; Scenariusze imprez kulturalnych .**

Liczba artykułów w poszczególnych latach ulega wyraźnym zmianom.

W pierwszych latach teksty omawiające bieżące wydarzenia kulturalne zajmowały ponad połowę objętości pisma. Wiele uwagi poświęcano sprawom amatorskiego ruchu artystycznego, promowano folklor, dokumentowano zwyczaje i obrzędy ludowe.

Promowano twórczość autorów skupionych przy Klubie „Maksyma”.

PKK był informatorem i sprawozdawcą życia kulturalnego regionu.

W miarę jak pismo przekształcało się w czasopismo popularnonaukowe zmieniły się proporcje zamieszczanych artykułów.

Kultura zajmuje mniej miejsca na rzecz artykułów z historii, religii (publikacje o prześladowaniu unitów podlaskich, szereg publikacji o postaciach z życia religijnego Podlasia).

Artykuły dotyczące kultury są dłuższe, zajmują od 2 do 13 stron. Natomiast informacje o bieżących wydarzeniach kulturalnych (imprezach, wystawach, wydarzeniach i inicjatywach kulturalnych regionu), zamieszczane są w *Kronice Kulturalnej* w formie krótkiej notatki.

Liczba artykułów zależy też często od stopnia aktywności różnych stowarzyszeń.

Przykładem może być prężnie działający Klub Literacki „Maksyma”, którego członkowie często drukują swoje utwory na łamach *PKK*.

Ich twórczość jest często recenzowana w czasopiśmie.

Równie aktywnie działa środowisko plastyczne regionu, pod patronatem Galerii Podlaskiej. Wiele miejsca poświęca kwartalnik wystawom malarskim, odbywającym się w regionie plenerom.

Niekiedy liczba publikacji, związana jest wyraźnie z konkretnymi placówkami kulturalnymi. Dotyczy to Muzeum Południowego Podlasia, o którego działalności często pisze pismo, czy pracy Galerii Podlaskiej i prezentowanych tam wystaw.

Niektóre tematy zdominowane są przez jednego autora.

Janusz Maraśkiewicz pisze o zabytkach, prawie wszystkie z tej tematyki artykuły są jego autorstwa.

Wiesław Gromadzki opanował literaturę, jest zresztą prezesem Klubu Literackiego „Maksyma”. Niemal wszystkie recenzje wierszy i tomików

poezji są jego autorstwa. Píše również artykuły z literatury, jego autorstwa jest cykl artykułów „Podlaskie ślady literatury”. Wystawy prezentowane w Muzeum Południowego Podlasia recenzuje Antoni Jodłowski.

W zasadzie, niemal każda grupa tematyczna, przechodzi fazy wzrostu zainteresowania i fazy spadku.

Wyraźnym tego przykładem są zabytki, w latach 1987 - 1993 ukazało się od 1 do 3 artykułów w każdym roku, by potem w latach 1994 -1995 nie było wcale artykułów o zabytkach. Powrócono do tematu w 1996 zamieszczono 2 artykuły, a w 1999 roku - 2 artykuły.

Przykładem również może być fotografia, w latach 1988 -1991, ukazało się łącznie 7 artykułów. W latach późniejszych, temat ten został prawie zapomniany.

Analiza wykresów i tabel⁴⁵ obrazujących liczbę artykułów z dziedziny kultury pozwala stwierdzić :

W latach 1987 - 1991 liczba artykułów z kultury była największa , były to jednak najczęściej krótkie artykuły. Powodem była cenzura, która ograniczała objętość pisma. W latach obowiązywania cenzury, kultura była tym tematem, o którym można było pisać bez obaw, była często tematem zastępczym. Po 1989 roku, kiedy zniesiono cenzurę, zaczęto pisać między innymi o polskich śladach na wschodzie, ziemiach w przeszłości polskich. Kultura musiała zejść na drugi plan.

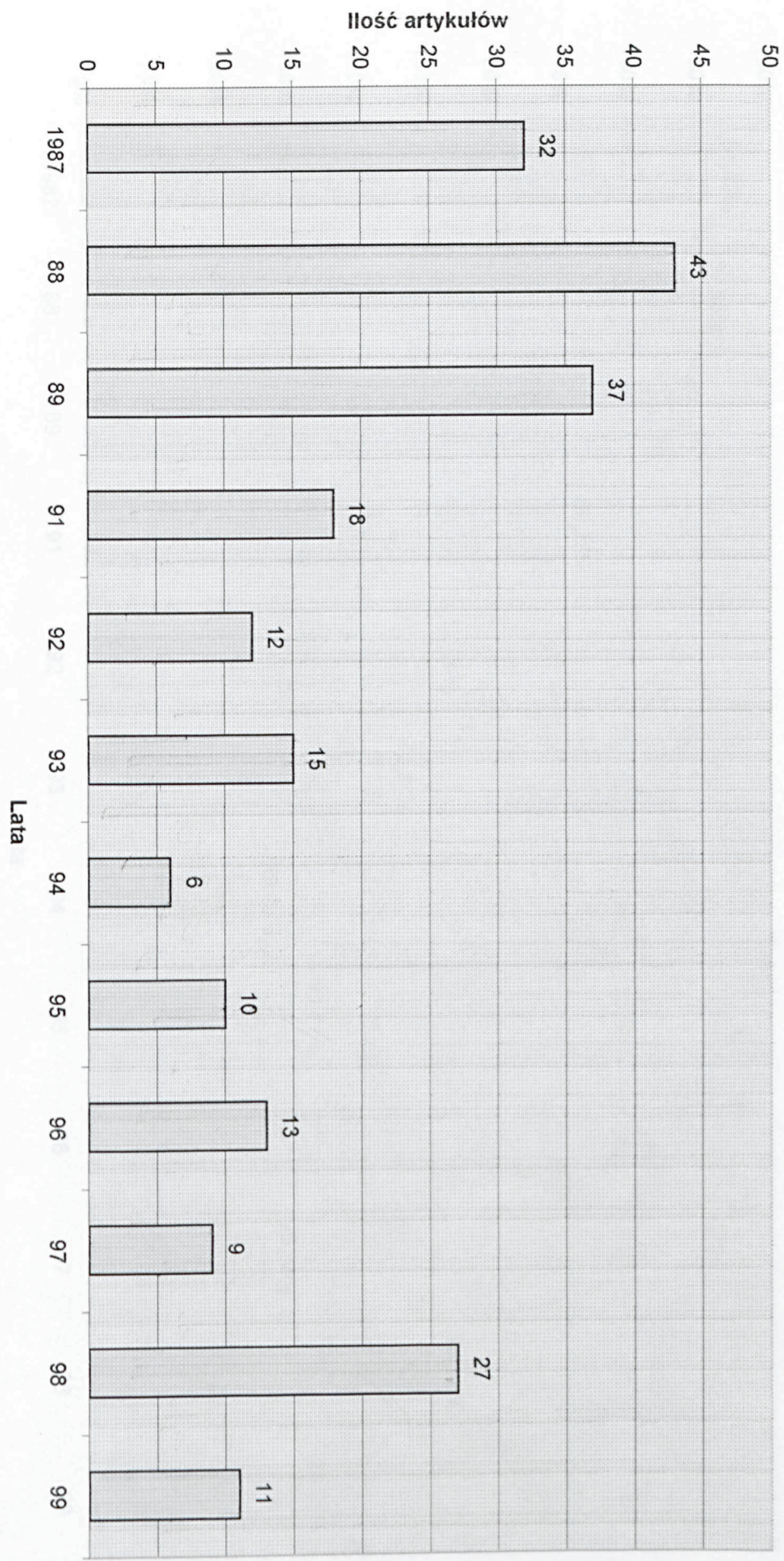
⁴⁵ Wykresy i tabele ilustrujące powyższą analizę zamieszczono na stronach 35-38

TABELA 1

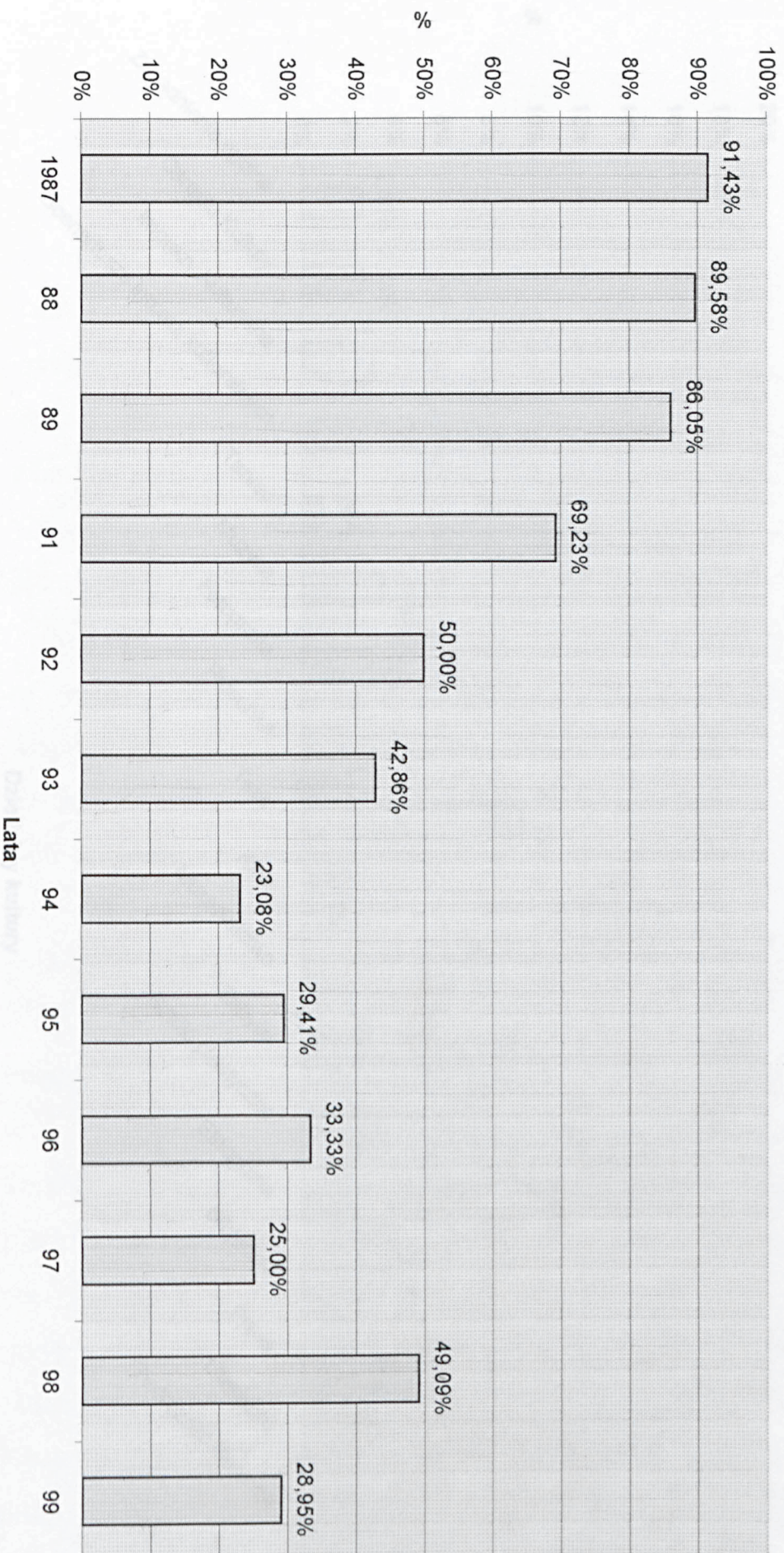
Tabela prezentuje ilość artykułów z dziedziny kultury w Podlaskim Kwartalniku Kulturalnym w latach 1987-1999

ROK	Liczba artykułów ogółem	Liczba artykułów z kultury	Zagadnienia ogólne	Ośrodki Kultury	Imprezy Kulturalne	Scenariusze imprez kulturalnych	Taniec	Muzyka	Fotografia	Piosenka	Teatr	Kino	Muzealnictwo	Zabytki	Sztuki plastyczne	Etnografia	Biblioteki	Prasa	Literatura	Twórczość literacka
1987	35	32	1	1		4		1			3		2	3	6	3	2		3	3
1988	48	43		3	2	3	1	1	1	3	2		4	3	6	6	1		3	4
1989	43	37	1	1	1	4	1	1	4				2	3	4	8	1		2	4
1991	26	18	1						2		2		2	1	1	2		1	3	3
1992	24	12									2			2			1		4	3
1993	35	15									9			2		1		1	1	1
1994	26	6										1							1	4
1995	34	10		1				1			1		1		1	1	1			3
1996	39	13	1					1			2			2	1				1	5
1997	36	9	1														1	2	3	2
1998	55	27	1		1			2		1	1		4		5	2	1	1	7	5
1999	38	11						1						2	1				5	2
RAZEM	441	233	6	6	4	11	2	8	7	4	22	1	15	18	25	23	8	5	33	35

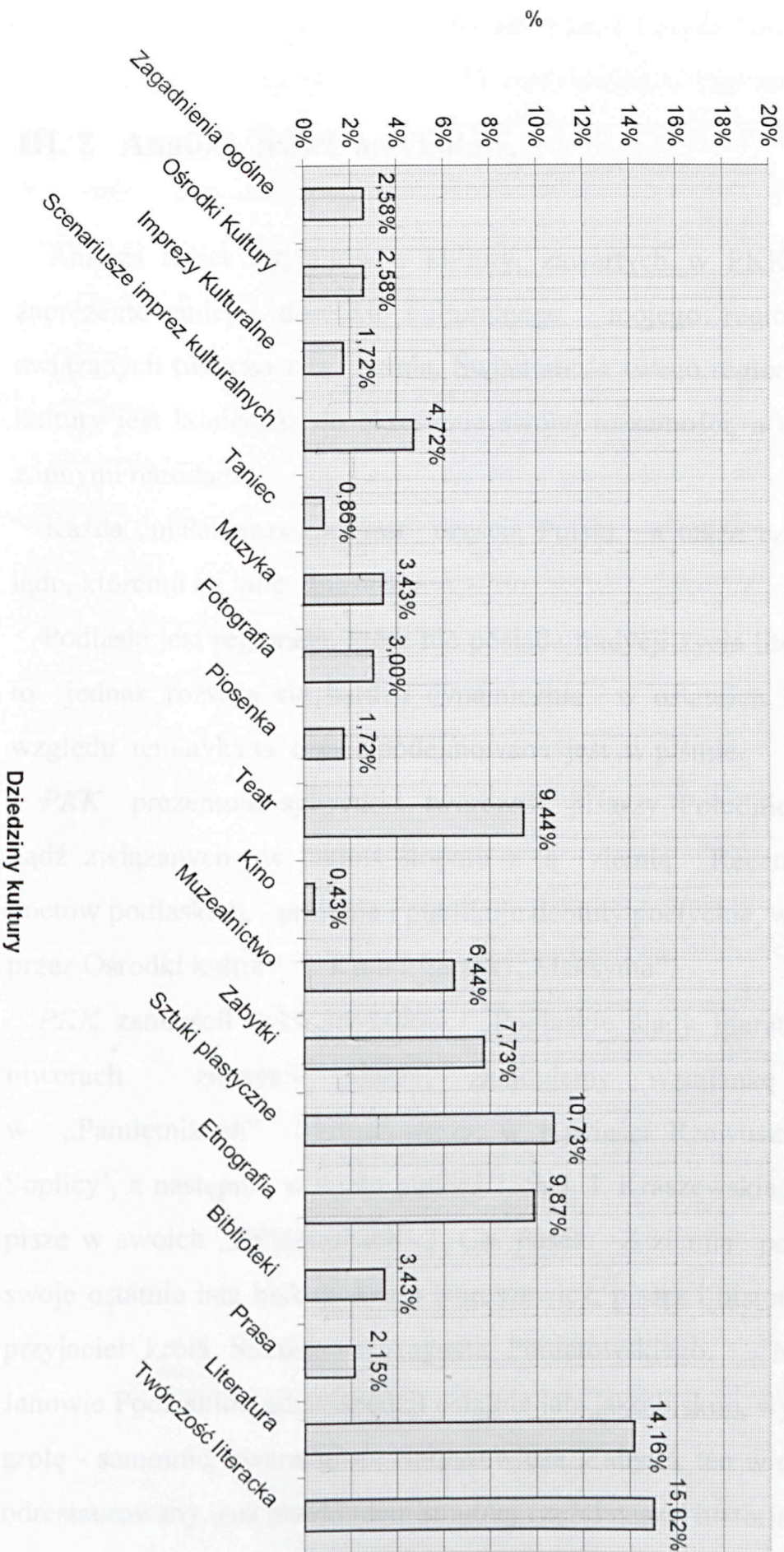
WYKRES 1
Wykres prezentuje ilość artykułów poświęconych kulturze zamieszczonych w Podlaskim
Kwartalniku Kulturalnym w latach 1987-1999

WYKRES 2
Wykres prezentuje procentowy udział artykułów poświęconych kulturze w całości artykułów zamieszczonych w Podlaskim Kwartalniku Kulturalnym w latach 1987-1999

WYKRES 3
Struktura procentowa artykułów z dziedziny kultury zawartych w Podlaskim Kwartalniku
Kulturalnym w latach 1987-1999

III. 2 Analiza treści artykułów.

Analiza treści artykułów z kultury, zawartych w PKK, ma na celu zaprezentowanie, dorobku kulturalnego mojego regionu, oraz ludzi związanych twórczo z tą ziemią. Świadomość swego regionu, swej własnej kultury jest konieczna do określenia swojej tożsamości, a także wspólnoty z innymi narodami.

Każda „mała ojczyzna” jest częścią Polski, a także częścią głównego ładu, któremu na imię Europa.

Podlasie jest regionem, które nie posiada tradycji życia literackiego, życie to jednak rozwija się bardzo dynamicznie w ostatnich latach. Z tego względu tematyka ta często podejmowana jest w piśmie.

PKK prezentuje sylwetki i twórczość pisarzy Południowego Podlasia, bądź związanych w jakimś stopniu z tą ziemią. Recenzuje twórczość poetów podlaskich, promuje i publikuje debiuty poetyckie, wydawane m. in. przez Ośrodki kultury i Klub Literacki „Maksyma”.

PKK zamieścił cykl artykułów „Podlaskie ślady literatury”. W wielu utworach znanych pisarzy, znajdujemy wzmiankę o Podlasiu, w „Pamiętnikach” Matuszewicza, w powieści Rzewuskiego „Pamiętki Soplicy”, a następnie w wielu powieściach J. I. Kraszewskiego. O Podlasiu pisze w swoich „Pamiętnikach” J. Ch. Pasek. Z ziemią podlaską związał swoje ostatnie lata biskup Adam Naruszewicz, pisarz i historyk - najbliższy przyjaciel króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Na Podlasiu w Janowie Podlaskim, gdzie spędził ostatnie lata jako biskup, wybudował sobie grootę - samotnię, zwaną grocią Naruszewicza. Zabytek ten w ostatnich latach odrestaurowany, jest przykładem smutnej części naszej historii. Na Podlasiu

znajdował się dwór rodzinny pisarza Juliana Ursyna Niemcewicza, który podczas podróży po kraju, niejednokrotnie odwiedzał Podlasie.

Inną postacią związaną z ziemią podlaską jest Franciszek Wężyk, w Witulinie koło Białej Podlaskiej znajdował się ich dwór. W Białej mieszkał krótko Julian Bartoszewicz - historyk, autor wielu dzieł i rozpraw historycznych, w tym poświęconych Podlasiu.

Niewątpliwie największym pisarzem z Podlasia, jest Józef Ignacy Kraszewski, wychowanek Akademii Białskiej.

Kraszewski urodził się w Romanowie koło Białej, w majątku babki Anny Malskiej. W twórczości pisarza motywy podlaskie pojawiają się bardzo często, w „Obrazkach z życia i podróży panu na czterech chłopach”, „Bracia rywale”, „Dola i niedola” i innych.

Pamięć o związkach Kraszewskiego z Podlasiem jest dobrze utrwalona na Podlasiu. Szkoła, w której się uczył nosi jego imię, w 300- lecie powołania Akademii Białskiej odsłonięto jego pomnik, w Romanowie znajduje się muzeum biograficzne Kraszewskiego.

Z południowym Podlasiem przez spędzenie części życia lub wyraźny motyw w twórczości związany jest przede wszystkim Stefan Żeromski, w mniejszym stopniu Władysław Reymont i Maria Konopnicka.

Pisząc o tradycjach literackich Podlasia należy przypomnieć o dwóch twórcach z pogranicza literatury ludowej, pierwszy to Kajetan Sawczuk, o którym tak pisał Stefan Żeromski: „Tęsknota za pięknem i dobrem marzenie o zwycięstwie prawdy i sprawiedliwości...oto treść młodzieńczej duszy, syna ludu, umiającego zakłąć w pieśni myśli swoje i uczucia”⁴⁶. Natomiast z Niemojkami koło Łosic związana była poetka Wacława z Grodzickich - Czechowska, autorka dobrych wierszy o Podlasiu⁴⁷.

⁴⁶ G. Michałowski, Kajetan Sawczuk 1892-1917, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1987 nr 2, s. 5-6

Po drugiej wojnie światowej twórczy klimat na Podlasiu tworzyli Stefan Grodzicki (1920-1984) urodzony w Warszawie, dzieciństwo i młodość spędził na Podlasiu. Jako doskonały gawędziarz, dał się poznać cyklem opowieści „Z dawnej Białej i okolic”.

Ryszard Kornacki urodzony w Lublinie ,od 1962 roku mieszka w Międzyrzeczu Podlaskim z zawodu nauczyciel. Debiutował wierszem pt. ”Moment”, do tej pory opublikował kilka zbiorów wierszy i aforyzmów. Napisał też z żoną legendy podlaskie. Apolinary Nosalski nauczyciel, regionalista, literat urodzony we wsi Brudno koło Parczewa. W jego twórczości, dużo miejsca zajmują zdarzenia związane z Parczewem i Podlasiem⁴⁸.

Unitami nazywano mieszkańców Podlasia, którzy wyznaniowo należeli do Kościoła greckokatolickiego, złączonego unią z Kościołem katolickim w 1596 roku w Rzymie. Pod koniec XVII wieku nastąpił rozkwit Kościoła unickiego, na terenie Rzeczypospolitej znajdowało się osiem biskupstw z 9300 parafiami i cztery i pół miliona wiernych. Na Podlasiu mieszkało 103 tysiące unitów⁴⁹.

Upadek powstania styczniowego dał początek ataku władz carskich na Kościół katolicki i unię, szczególnie na Podlasiu. Poparcie i zaangażowanie duchownych w działania patriotyczne w latach 1861 -1863, wywołały szereg represji, mających na celu ograniczenie wpływu kościoła w społeczeństwie. Władze carskie podjęły akcje likwidacji unii i „ nawrócenia unitów” na prawosławie. Represje, więzienia, wywózka w głąb Rosji , strzelanie do opornych, to metody, którymi próbowano zmusić unitów, do porzucenia swej wiary i równocześnie polskości.

⁴⁸ W. Gromadzki, Apolinary Nosalski- nauczyciel, regionalista i literat, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1992 nr 3-4, s. 4

⁴⁹ M. Maliszewski, G. Welik, Unicy podlascy. przewodnik historyczny, Siedlce 1992, s. 7

Artykuł „Unici w literaturze polskiej” Stefana Wrzosa omawia miejsce unitów w tejże literaturze.

Historia „opornych” stała się domeną pisarzy drugo i trzeciorzędnych.

Można tu wymienić powieści Marii Rodziewiczówny „Byli i będą”(1908), „Jan Borucki”(1918), czy opowiadanie Heleny Mniszek „Z ziemi łez i krwi”(1918).

Wielcy pisarze albo nie podejmowali tematu w ogóle (Sienkiewicz, Prus, Orzeszkowa), albo poprzestawali na krótkich formach epickich (Żeromski „Do swego Boga”, „Poganin”, „Ananke”, Reymont „Przysięga”, „Z ziemi chełmskiej”)⁵⁰.

Często spotykamy motyw unicki, wprowadzony do większej całości.

Postąpiła tak Maria Konopnicka w „Panu Balcarze w Brazylii”, Lucjan Rydel w „Betlejem polskim”, czy Stefan Żeromski w „Urodzie życia”.

W sumie unita podlaski, zaistniał w literaturze chwilowo, gdy walczył o swoją religijno -narodową tożsamość, symbolem prześladowań były wydarzenia z Drelowa i Pratulina z 1874 roku. Temat ten powracał jeszcze dość często w czasach II Rzeczypospolitej, w Polsce Ludowej, historia unitów skazana została na zapomnienie.

Znakomita większość tekstów, dających świadectwo męczeństwa unitów podlaskich, należy dziś do lamusa literatury. Nie powstał żaden utwór, który z racji na poziom artystyczny i przyznane mu miejsce w kulturze narodowej ocalił by na zawsze w pamięci zbiorowej, podlaskiego opornego unitę. Przeciętny Polak, wie dzisiaj o sprawie unii zawstydzająco mało⁵¹.

W 1982 roku rozpoczął swoją działalność Klub Literacki „Maksyma”, zrzesza on literatów z Podlasia, organizuje spotkania autorskie, konkursy

⁵⁰ S. Wrzosek, Unici w literaturze polskiej obecność-idee- formy, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1996 nr 4, s. 68

⁵¹ Tamże, s. 69

między innymi Konkurs Literacki im. J.I. Kraszewskiego, wydaje utwory swoich członków.

Kwartalnik dużo miejsca poświęca tekstom literackim. Publikowane są utwory poetów z Podlasia, laureatów konkursów literackich : im. J.I. Kraszewskiego i im. M. Konopnickiej. PKK publikuje debiuty poetyckie autorów związanych z Podlasie, publikuje utwory środowiska literackiego skupionego wokół Klubu "Maksyma" . Są to najczęściej wiersze, aforyzmy, oraz krótkie opowiadania. Jest to twórczość o różnej tematyce i na różnym poziomie , nie będę więc poddawała jej ocenie, warto zauważyć , że jest to doskonały sposób, prezentacji dokonań twórczych podlaskiego środowiska literackiego.

Historia bibliotek w Białej Podlaskiej, sięga pierwszej połowy XVII wieku i wiąże się z utworzeniem Akademii Bialskiej. W archiwum tejże szkoły znajdują się cenne informacje na temat biblioteki . Nie była to wyłącznie biblioteka szkolna, wypożyczała książki mieszkańcom Białej, są to więc początki, publicznego udostępniania książek w Białej, przez ponad trzy stulecia biblioteka Akademii Bialskiej i szkół kontynuujących jej tradycje była jedyną biblioteką w mieście. Dlatego historię tejże biblioteki przedstawioną na łamach kwartalnika zaprezentuję obszerniej.

Kolonie Uniwersytetu Jagiellońskiego, tworzyły jedyną w świecie sieć szkół podległych jednej uczelni, na terenie całego kraju . Taka kolonia powstała w 1629 r w Białej , założycielem jej był ksiądz Krzysztof Wilski-Ciborowicz. Do uzyskania należytego poziomu naukowego potrzebna była również biblioteka, zaspokajająca potrzeby kadry naukowej. Prawdopodobnie pierwsi profesorowie, książki przywieźli ze sobą.

Z początków istnienia biblioteki nie zachowały się żadne spisy i inwentarze.

Ostatni rektor, ks. Mikołaj Dziedzicki najbardziej przyczynił się do powiększenia biblioteki. W 1773 roku następuje kasata zakonu jezuitów. Szkoła otrzymuje dużą ilość książek, która dochodzi do 1100 woluminów⁵². W latach 1826 -1831 biblioteka wzrasta w szybkim tempie, w roku 1830 liczy 1470 woluminów.⁵³ Po powstaniu w 1831 roku biblioteka poddana została silnej rusyfikacji, zakupywano wyłącznie książki w języku rosyjskim. W 1915 roku gdy Rosjanie cofali się przed Niemcami wywieziono archiwum szkolne, bibliotekę zostawiono. Mieszkańcy Białej zabrali polskie książki, aby po wojnie przekazać Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego, kontynuującego tradycje Akademii.

Do cenniejszych książek znajdujących się w bibliotece można zaliczyć: Potulickiego "Historię o rewolucji Królestwa Szwedzkiego y Duńskiego", oraz bardzo cenny rękopis z astronomii z XVI wieku. Zabytkowa biblioteka zawiera 767 woluminów, w tym 32 starodruki i jeden inkunabuł⁵⁴.

Inną biblioteką, posiadającą cenne starodruki, której kwartalnik poświęcił obszerny artykuł, jest biblioteka Klasztoru oo. Paulinów w Leśnej Podlaskiej. Pierwsze wzmianki o książkach pochodzą z początku XVIII wieku, z chwilą założenia klasztoru. Księgozbiór na początku bardzo mały, składał się z darów z innych klasztorów.

W 1828 roku liczył już 753 vol.⁵⁵ Najstarszym zachowanym dziełem jest „Codicis Domini Justiniani...” z 1551 roku.⁵⁶

Kwartalnik zapoznaje nas również z dziejami Książnicy Bialskiej, powstałej w 1938 roku z inicjatywy społeczeństwa. Na początku działań wojennych, we wrześniu 1939 roku pracownicy biblioteki chcąc ratować

⁵² M. Nekanda-Trepka, Historia Biblioteki Akademii Bialskiej Kolonii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1989 nr 2-3, s. 30

⁵³ Tamże

⁵⁴ Tamże, s. 32

⁵⁵ H. Bugajewska, Biblioteka klasztorna oo. paulinów w Leśnej Podlaskiej zarys dziejów do 1939 r., *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1997 nr 1, s. 4

⁵⁶ Tamże, s. 6

zbiory rozdali miejscowemu społeczeństwu najcenniejsze książki, które w większości do biblioteki nie powróciły. W czasie okupacji niemieckiej biblioteka była zamknięta, Niemcy nakazali wyłączenie z jej zbiorów, klasyki polskiej i książek, które szkodziły interesom III Rzeszy.

W latach 50 -tych XX wieku, ówczesne władze, nakazały usunięcie książek z czasów sanacyjnych. Wszystkie te działania pozbawiły bibliotekę, wielu cennych publikacji.

Rozwijający się w ostatnich latach regionalizm stawia przed bibliotekami nowe zadania, o tym jak biblioteki Podlasia się z tego wywiązują, mówią artykuły poświęcone współpracy MBP w Białej z Biblioteką Obwodową im. A.. M. Gorkiego w Brześciu. Współpraca ma na celu: wzbogacenie zbiorów biblioteki w Brześciu o piśmiennictwo polskie, dotyczące ziem białoruskich, oraz uczynienie z MBP w Białej Podlaskiej, głównej biblioteki w Polsce w zakresie gromadzenia wiedzy o historii i współczesności ziem białoruskich, pozyskanie dokumentów dotyczących Podlasia, a znajdujących się na terytorium Białorusi.

Biblioteka w Białej Podlaskiej, często pośredniczy w przekazywaniu materiałów dotyczących Brześcia, od różnych instytucji i osób fizycznych.

Z Watykanu z Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych, od franciszkanina o. A. Pacyfika Dydycza, obecnego biskupa diecezji Drohiczyńskiej przekazano dwu tomowy „Słownik Kapucynów Polskich”, oraz szereg wydawnictw o charakterze regionalnym, kontynuuje to o. Jerzy Cygan, korzystając z pośrednictwa bialskiej biblioteki, wielokrotnie przekazywał do Brześcia, wydawnictwa dotyczące problematyki białoruskiej. To samo czyniło również szereg innych osób, zwłaszcza związanych z historią tego miasta⁵⁷.

⁵⁷ J. Kubicka, Współpraca bibliotek publicznych Białej Podlaskiej i Brześcia 1989 -1995, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1995 nr 4, s. 56

Prasa regionalna, szczególnie jej historia to następny temat, któremu pismo poświęciło kilka artykułów. W jednym z numerów z 1998 roku, zamieszczono bibliografię czasopism południowo - wschodniego Podlasia za lata 1918 - 1939, autorstwa Hanny Bajkowskiej i Grzegorza Michałowskiego⁵⁸.

Następnym tematem, było miejsce powstania styczniowego w prasie regionalnej z lat 1923 -1933⁵⁹. W 1997 roku zamieszczono bibliografię zawartości PKK za lata 1987 -1996, oraz obszerny artykuł podsumowujący dziesięć lat ukazywania się tegoż pisma.

Działalność amatorskich zespołów teatralnych na Podlasiu, posiada bogate i piękne tradycje, sięgające początku XX wieku. W okresie międzywojennym działało kilka różnych amatorskich zespołów teatralnych, organizowanych i prowadzonych przez Teodora Kisielewskiego, Zygmunta Kozakiewicza, Wiktora Walewskiego, Teofila Koziara - miłośników teatru. Teatr amatorski, działał przy szkołach średnich Białej Podlaskiej i Seminarium Nauczycielskim(1919-1937), a następnie Liceum Pedagogicznym w Leśnej Podlaskiej (1944-1970). O amatorskiej działalności teatralnej na Podlasiu, pisze Jerzy Sroka w cyklu artykułów „Z tradycji kulturalnych Podlasia”⁶⁰.

Kompendium wiedzy o amatorskim zespole teatralnym „Żak”, zawiera numer monograficzny z 1993 roku, pod redakcją Jana Gałęckiego Teatr założony w ówczesnym Technikum Ekonomicznym w Białej Podlaskiej w 1960 roku i prowadzony ponad 30 lat przez polonistę Jana Gałęckiego, był niezmiernie ciekawym i kulturotwórczym zjawiskiem. Wywarł ogromny

⁵⁸ H. Bajkowska, G. Michałowski, Czasopisma południowo-wschodniego Podlasia 1918-1939. bibliografia, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1998 nr 3, s. 56

⁵⁹ A. Borys, Prasa podlaska z lat 1923-1933 o powstaniu styczniowym, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1993 nr 3, s. 20

⁶⁰ J. Sroka, Amatorski teatr szkolny, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1991 nr 1, s. 23-27

wpływ, na dalsze losy działających w nim uczniów , kształtował ich wrażliwość i ukierunkowywał zainteresowania.

Na scenach teatru szkolnego w Białej czy Leśnej Podlaskiej w okresie międzywojennym czy powojennym, stawiali swoje pierwsze kroki znani dzisiaj aktorzy teatralni i filmowi , a wśród nich : Lidia Próchnicka - aktorka Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie, Danuta Markiewicz, Roman Kłosowski, Waław Kowalski, znany z ról w filmach „Sami swoi”, „Kochaj albo rzuć”.

Kwartalnik zamieszcza również artykuły, mówiące o dniu dzisiejszym białskiego życia teatralnego , przykładem prezentacja teatru amatorskiego jednego aktora „Sylaba 73”, założonego w 1973 przez Romana Uścińskiego , zespół rozwija się , staje się ciekawy i estetycznie bardziej świadomy. Na ogólnopolskim spotkaniu Amatorskich Teatrów Jednego Aktora w Zgorzelcu - został doceniony i nagrodzony⁶¹.

Duża liczba artykułów z dziedziny malarstwa, świadczy o aktywności środowiska artystycznego Białej Podlaskiej. W 1982 roku powstała Pracownia Plastyczna WDK , stworzyła bazę dla rozwoju życia plastycznego ⁶², w grudniu 1983 roku, utworzono Biuro Wystaw Artystycznych, które zajęło się organizacją plenerów malarskich, wystaw, konkursów. Tak o środowisku plastycznym Podlasia, mówi jeden z artystów Mieczysław Skalimowski: „Środowisko plastyczne ... w ostatnich latach tworzą przede wszystkim absolwenci lubelskiego Instytutu Wychowania Artystycznego UMCS Pozostali plastycy to absolwenci liceów plastycznych, bądź też plastycy amatorzy. W tej ostatniej grupie

⁶¹ S. Wrzosek, „Sylaba 73” próba portretu okolicznościowego, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1988 nr 3, s. 22

⁶² W. Gromadzki, Powoli ale do przodu, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1987 nr 1, s. 4

mieszczą się ludzie różnych zawodów, w różnym wieku i o różnym wykształceniu”⁶³.

Ośrodek Pracy Twórczej „Galeria Podlaska”⁶⁴ w swojej ofercie wystawienniczej, promuje twórczość artystów miejscowych, w maju 1998 roku można było obejrzeć prace Marka Sołowaja, absolwenta Instytutu Wychowania. Artystycznego UMCS, obecnie nauczyciela plastyki w Zamościu. Stanisława Horno-Popławskiego wybitnego polskiego rzeźbiarza. Artykuł krótko prezentuje prace poszczególnych artystów.

PKK oprócz relacji z działalności środowiska plastycznego regionu, prezentuje sylwetki podlaskich artystów.

W nr 1 z 1987 roku zamieścił artykuł „Podlasie w malarstwie Macieja Falkiewicza”. M. Falkiewicz urodzony w Lublinie, studia w ASP w Warszawie w 1974 roku. Ogólną domeną jego malarstwa są pejzaże, ulubionym motywem piękno starych ulic Białej Podlaskiej, Kazimierza. Jego malarstwo to rodzimy impresjonizm, który wyrósł z podlaskiej ziemi i najlepszych tradycji polskiego malarstwa pejzażowego i rodzajowego początku XX wieku⁶⁵.

Na łamach pisma zaprezentowano twórczość Kazimierza Nekandy-Trepki, lekarza, malarza, grafika twórcy serii ekslibrisów. Wśród blisko 200 wykonanych ekslibrisów, można wydzielić grupę z motywami architektonicznymi, w pracach swych przywołuje fragmenty ukochanego Wilna, Krakowa, Lublina. Inną grupę tworzą ekslibrisy z motywem kobiety. Twórca sprowadzał poszczególne znaki do zwartej kompozycyjnie całości, gdzie liternictwo stanowi integralną część obrazu⁶⁶. Następną postacią prezentowaną na Łamach pisma, jest Joanna Szejn - Kuś Podlasianka

⁶³ Tamże, s. 6

⁶⁴ Taka nazwę przyjęło kilka lat temu Biuro Wystaw Artystycznych w Białej Podlaskiej.

⁶⁵ A. Jodłowski, Podlasie w malarstwie Macieja Falkiewicza, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1987 nr 1, s. 27

⁶⁶ T. Księska-Falger, Karol Lipiński - artysta i jego dzieło, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*,

z wyboru, zaryzykowała pójście drogą najzupełniej własną, bez oparcia w wielkomiejskim środowisku artystycznym i jego autorytetach. Najczęściej motywem jej prac jest kobieta, choć ostatnio można zobaczyć płótna inspirowane pejzażem podlaskim, końmi. Swoją twórczość zaprezentowała na wielu wystawach najczęściej w Lublinie, Białej Podlaskiej, ale także w Warszawie, Szwajcarii, Danii, Niemczech⁶⁷.

PKK zamieszcza artykuły o organizowanych co roku plenerach malarskich dla malarzy profesjonalnych. Tematem plenerów jest : jankowski koń, zabytki i pejzaż Podlasia, nadbużański krajobraz. Zamieszcza artykuły o malarstwie amatorskim jego wartości dla twórcy, wywiady z malarzami amatorami (Arturem Kulikiem) scenariusze imprez plastycznych, których celem jest uwrażliwienie na sztukę⁶⁸.

Dziedziną pokrewną malarstwu jest fotografia, której kwartalnik poświęcił kilka artykułów. Znajdujemy w piśmie artykuł poświęcony historii fotografii na Podlasiu i zakładów fotograficznych. Pierwszy zakład powstał w Międzyrzeczu Podlaskim w 1895 roku, a w Białej w 1908 roku⁶⁹. Informuje o działalności galerii fs powstałej w 1980 roku w Białej Podlaskiej, organizowanych przez nią wystawach prac podlaskich artystów i ogólnych wystaw fotograficznych. Wystawy dla kwartalnika recenzuje najczęściej Henryk Kuś, twórca galerii fs, jeden z założycieli towarzystwa fotograficznego., które skupia podlaskich artystów fotografów.

W PKK zamieszczono cykl artykułów o zabytkach Podlasia, ich autorem jest Janusz Maraśkiewicz. Cztery artykuły poświęcone zostały zagospodarowaniu przestrzennemu podlaskich miasteczek. Sześć artykułów dotyczy poszczególnych zabytków z ziemi podlaskiej. Kwartalnik pisze też

1989 nr 2-3, s. 55

⁶⁷ W. Gromadzki, Kobięce typy idealne, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1991 nr 1, s. 42

⁶⁸ M. Skolimowski, „Sztuka niczego nie powinna”, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1988 nr 1, s. 26

⁶⁹ H. Kuś, Fotografia - podkaszana muza XX wieku?, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1989 nr 2-3, s. 4

o Brześciu, mieście niegdyś polskim i o cmentarzach, które potwierdzają przemieszanie osadnicze i etniczne na tych terenach.

Bogactwo drewnianego budulca na Podlasiu, przesądziło o drewnianej architekturze na tym terenie. Podstawą drewnianej architektury była konstrukcja wieńcowa, z całym szeregiem ozdobnych wykończeń, drugie miejsce zajmuje konstrukcja szkieletowa. Architektura wiejska Podlasia otwarta na wzorce zachodnie, adaptowała je dla własnych potrzeb i warunków i wytworzyła styl zwany „swojakiem”, który asymilował zamieszkałych tu ludzi. Styl ten doprowadził do oryginalnych rozwiązań, w budowlach obowiązywała precyzja techniczna, budynek powstawał bez jednego gwoźdźca⁷⁰.

Analiza kilkudziesięciu kościołów z Podlasia potwierdza, że chociaż w ostatnich stuleciach zmieniały się style i mody, elementy kompozycji i konstrukcji wypracowane w średniowieczu przetrwały⁷¹. Wiek XVII pozostawił po sobie cerkwie unickie - obecnie kościoły w Ciciborze (1655), Łukowcach (1693), Kościeniewiczach.

Kościół drewniany XVII wieku pozostaje dalej tradycyjny, dwuczłonowy. Nawa zbliżona do kwadratu, prezbiterium zachowuje zamknięcie trójboczne, pojawia się zakrystia, oraz wzbogacenie bryły kościoła wieżą⁷².

Wiek XVIII reprezentowany jest przez kościoły i dawne cerkwie unickie w Ortelu Królewskim, Witorożu, Hannie, Makarówce, Witulinie, Ostrówkach.

Na szczególną uwagę zasługuje kościół w Ostrówkach. Jest to dużych rozmiarów trójnawowa, trójprzęsłowa i dwuwieżowa świątynia⁷³.

⁷⁰ J. Maraśkiewicz, Analiza rozwoju układu przestrzennego Białej Podlaskiej, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1989 nr 4, s. 3

⁷¹ J. Maraśkiewicz, Kilka uwag o grupie drewnianych kościołów XVIII i XIX wieku, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1987 nr 3, s. 10

⁷² Tamże, s. 12

⁷³ Tamże, s. 15

W XVIII wieku obowiązywał prawie wyłącznie typ kościoła powstałego na bazie późnego średniowiecza. Szybkie tempo w jakim ubywają zabytki drewniane, nakłada na nas obowiązek, opieki nad zachowaniem tych obiektów.

Wiek XVII z obiektów architektury murowanej reprezentują dwa założenia. W Czemiernikach - otoczony fortyfikacjami systemu starowłoskiego, pałac (1617-1624) wzniesiony dla Henryka Firleja. Drugim jest Radziwiłłowski zespół zamkowy w Białej Podlaskiej, któremu kwartalnik poświęcił cykl artykułów „Słów kilka o bialskim zamku” Pod koniec trzeciej dekady XVII wieku wzniesiono w Białej zamek. Cały zespół zamkowy czyli wszystkie inne budowle powstały na przełomie XVII / XVIII wieku. Ostatnim obiektem założenia była brama, wzniesiona około 1736 roku. Brama uzyskała formę łuku tryumfalnego z bogatą zewnętrzną dekoracją. Prowadziło z niej wejście do ciemnego ćwierćkolistego tunelu, połączonego z wieżą. Stąd otwierał się widok na zamek i dziedziniec. Obszerny nizinny zamek, położony w zachodniej części miasta, pod rozlewiskiem Krzny, jest jednym z najcenniejszych obiektów zabytkowych Białej Podlaskiej. Predysponuje do zajęcia czołowego miejsca wśród polskich założeń obronnych.⁷⁴ Obecnie pozostało z dawnego założenia : kaplica sakralna z XVII/ XVIII wieku, jest tam duży wybór muzealnych ikon, oficyna północno-zachodnia z portykiem, mieści się tam MBP, zespół wjazdu zakończony wieżą - siedziba muzeum i ostatnio remontowana oficyna zachodnia gdzie mieści się szkoła muzyczna.

PKK zamieścił również artykuł o budynku Liceum J. I. Kraszewskiego. Pierwotny budynek, powstał pod koniec XVI wieku z przeznaczeniem na szpital. Książd Wilski pozyskał go od Aleksandra Ludwika Radziwiłła, na Akademię Bialską w 1628 roku. W XVII wieku nastąpiła pierwsza

⁷⁴ J. Maraśkiewicz, Słów kilka o bialskim zamku, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1988 nr 3, s. 12

rozbudowa, związana z nadbudową piętra. W XVIII i XIX wieku dalej rozbudowywano obiekt, dobudowano obecne skrzydło południowe. Ostatnia rozbudowa miała charakter generalnego remontu, połączonego z rozbudową. Połączono dwa stojące oddzielnie budynki, powiększono je. To co wówczas wzniesiono, zachowało się do dziś w niezmienionym stanie.⁷⁵ Budynek można zaliczyć do ciekawszych przykładów architektury, o funkcji oświatowej, przedstawia obraz przemian układu przestrzennego od XVII do XX wieku.

Wśród zagadnień kulturalnych PKK ze szczególną uwagą traktuje Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej i jego działalność wystawienniczą. Muzeum mieści się w XVIII wiecznym zespole zamkowym Radziwiłłów. Wystawy stałe muzeum, to sztuka ludowa południowego Podlasia, historia pieniądza na ziemiach polskich, malarstwo, rzeźby, rzemiosło artystyczne tematycznie związane z koniem. Tę tematykę przedstawiają obrazy: Matejki, Norblina, Michałowskiego, Maleckiego, Kossaków, Kostrzewskiego⁷⁶.

Kwartalnik zamieszcza recenzje wystaw prezentowanych w podlaskim muzeum.

W jednym z numerów zamieścił recenzje wystawy medali, która ma już swoje tradycje w muzeum. W 1984 roku pokazano prace Katarzyny i Józefa Stasińskich, w 1984 roku prace Józefa Aumillera. W 1987 roku zaprezentowano twórczość Magdaleny Waściszewskiej-Dobruckiej. Prace jej to medale lane w brązie i ceramice. Tematyką medali są dzieje sztuki polskiej, wydarzenia z II Rzeczypospolitej, tematyka rodzinna. Autorka prezentowanych medali otrzymała wiele nagród.⁷⁷

⁷⁵ Tenże, Kilka uwag o budynku Liceum J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1987 nr 2, s. 13

⁷⁶ Tenże, Kilka słów o białskim zamku (3), *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1989 nr 1, s. 26

⁷⁷ A. Jodłowski, Medale Magdaleny Waściszewskiej - Dobruckiej *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1987 nr 2, s. 35

Ikony - niezwykle malarski świat, urzekający urodą ciemnych, grających złotem płaszczyzn. Fascynujący twarzami świętych, niosących prawdę i zadumę nad ludzkim losem. Są zjawiskiem charakterystycznym dla narodu rosyjskiego, mimo że były znane na całym obszarze Cesarstwa Wschodniego. Ciekawy artykuł o zbiorach ikon w Muzeum Okręgowym w Białej Podlaskiej autorstwa Małgorzaty Nikolskiej, pracownika tegoż muzeum zamieszczono w jednym z numerów pisma. Muzeum posiada kolekcję liczącą 1300 ikon. Jest to największy zbiór sztuki cerkiewnej w Polsce, pozyskanej od Urzędu Celnego w Terespolu, który udaremnił ich przemyt przez wschodnią granicę.

Najstarsze ikony z białskiej kolekcji pochodzą z XVII wieku, jest ich niewiele. Licznie reprezentowany jest wiek XVIII, wyróżniający się ozdobnym barokowo - rokokowym ornamentem⁷⁸.

Muzyka i taniec nie gości dość często na łamach pisma. W latach 1987 - 1989 mieszczono kilka artykułów o tej tematyce. Były to prezentacje podlaskich zespołów tanecznych. Zespół Tańca Ludowego „Białawena” założony w 1974 roku. Za bogatą działalność w zakresie kultywowania i popularyzowania folkloru, otrzymał szereg odznaczeń i nagród. Dwugodzinny program zespołu prezentuje pieśni i tańce podlaskie z różnych regionów Polski⁷⁹. Drugim zespołem prezentującym folklor Podlasia jest Studencki Zespół Pieśni i Tańca „Podlasie”, założony w 1970 roku przy AWFIS. Otrzymał szereg nagród za kultywowanie rodzimego folkloru i tańce ukraińskie. Zajmuje najwyższe miejsca na międzynarodowych festiwalach tańców ludowych. Prezentuje tańce własnego regionu, obrazki ludowe (Zaloty na Podlasiu, Wesele), tańce z innych regionów Polski, a ze sąsiedztwo zobowiązuje, także tańce białoruskie i ukraińskie⁸⁰.

⁷⁸ M. Nikolska, Obrazy malowane modlitwą, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1998 nr 4, s.14

⁷⁹ (db), To już piętnaście lat, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1989 nr 1, s. 13

⁸⁰ E. Cieślińska, "Podlasie" - rzecz o tańczących studentach, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1988 nr 1, s. 9

O ochronę piękna sztuki ludowej upominali się wielcy ludzie kultury i nauki. W jej obronie jako pierwszy wystąpił w 1860 roku Józef Ignacy Kraszewski. W „Sztuce Słowian” pisał m. in. „(...) W polewie prostego garnka, najpośledniejszego z wyrobów ceramiki, znajdziemy i odróżnimy, zastanowiwszy się nieco, czego nauczyła potrzeba, czego wymagała twórczość, a co nakreśliła wykluwająca się już myśl ornamentacji dla oka, ozdoby zaspakajającej tylko pragnienie duszy (...)”.

Ta myśl przyświeca kwartalnikowi, który dużo miejsca, szczególnie w pierwszych latach ukazywania się pisma poświęcał kulturze ludowej Podlasia. Prezentował ludzi zasłużonych dla kultury ludowej, jak Aleksandra Oleszczuka (1900- 1983) urodzonego w Kolembrodach na Podlasiu. Zebrał i opracował pieśni i obrzędy Podlasia. Wydał dwie książki: „Ludowe obrzędy weselne na Podlasiu”, „Pieśni ludowe Podlasia”. Za swoją działalność otrzymał m. in. nagrodę im. Oskara Kolberga⁸¹. Nagrodę Kolberga otrzymał również Antoni Łempicki twórca instrumentu ludowego - ligawki. Wykonał kilkadziesiąt instrumentów, kilka trafiło do muzeum ciechanowskiego, Muzeum Instrumentów Ludowych w Szydłowcu, i zbiorów prywatnych. Jest on jedynym budowniczym ligawek na Podlasiu⁸².

PKK prezentuje zwyczaje i obrzędy ludowe Podlasia, chcąc uchronić je od zapomnienia i zachęcić do kultywowania. Przedstawia tradycje związane z świętami katolickimi, obyczaje ludowe (zwyczaje świętojańskie, topienie marzanny)⁸³. O kolędowaniu na Podlasiu, pisze kwartalnik w jednym z artykułów. Kolędowanie, należy do zanikających obyczajów związanych ze świętami Bożego Narodzenia. W położonej w pięknym podlaskim pejzażu, Malowej Górze, mieszka jeden z miłośników folkloru, próbujący podtrzymać

⁸¹ W. Gromadzki, Przypomnienie podlaskiego Kolberga, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1989 nr 4, s. 44

⁸² A. Mironiuk, Adwentowe granie Antoniego Łempickiego, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1988 nr 4, s.

21

⁸³ Tenże, Dzień w którym słońce tańczy, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1989 nr 2-3, s. 43

tradycje. Utworzył zespół kolędniczy, sam napisał scenariusz „Herodów”, zaprojektował i uszył kostiumy, a przede wszystkim zebrał grupę chętnych. Barwne żywe przedstawienie oparte na autentycznym folklorze otrzymało wiele nagród i wyróżnień⁸⁴,

Kwartalnik pisze o placówkach upowszechniających muzykę, na terenie regionu. Oprócz domów kultury, w których funkcjonują różnego typu zespoły amatorskie, upowszechnianiem muzyki zajmują się trzy szkoły muzyczne I stopnia w Białej Podlaskiej, Radzynie Podlaskim, Łosicach, a także grono miłośników muzyki skupionych w towarzystwie muzycznym. Najbardziej widoczną działalnością stowarzyszenia, jest organizacja koncertów w Białej Podlaskiej, noszą one nazwę : Zamkowe Koncerty Kameralne, których wykonawcy występują w gościnnych salach muzeum. Imprezą, która aktywizuje melomanów, szczególnie Radzyna Podlaskiego, są organizowane dni Karola Lipińskiego - w Radzynie Podlaskim.⁸⁵

Karolowi Lipińskiemu, poświęcił kwartalnik obszerny artykuł. Obok Chopina, najpopularniejszy w Europie, artysta polski. Przyszedł na świat w Radzynie Podlaskim, w majątku Potockich, gdzie jego ojciec był nauczycielem i członkiem kapeli. Dom rodzinny, rozbrzmiewał muzyką, uczono się języków obcych, poznawano literaturę, malarstwo. Już ośmio letni Karol, wykonywał niełatwe koncerty skrzypcowe. Zasłynął jako solista skrzypek koncertujący.

Koncertował między innymi z Paganinim. W wieku pięćdziesięciu lat, objął stanowisko koncertmistrza kapeli królewskiej, w Dreźnie. Polski skrzypek podporządkował wirtuozowstwo interpretacji, preferował grę bezbłędną intonacyjnie, wierną intencjom jej autora⁸⁶.

⁸⁴ Tenże, Dawne zwyczaje świąteczne, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1987 nr 3, s. 17

⁸⁵ W. Gromadzki, Koncerty i nie tylko, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1988 nr 4, s. 29

⁸⁶ T. Księska-Falger, Karol Lipiński - artysta i jego dzieło, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1989 nr 2-3, s. 55

Kłopoty finansowe stanęły na drodze, dziecięcego zespołu „Chwilka”, założonego w 1986 roku. Na I Przeglądzie Piosenki Dziecięcej w Sopocie odniósł sukces - otrzymał srebrne wiosło. Został zaproszony do nagrania płyty w Studio Akademii Muzycznej w Warszawie. Z braku dobrego sprzętu, nie doszło do nagrania. Zabrakło pieniędzy, by zespół mógł kontynuować swój sukces. „srebrne wiosło do kariery nie pomaga, gdy się ugrzęźnie na mieliźnie”⁸⁷, zauważa artykuł Elżbiety Kuc.

Niewielką liczbę publikacji poświęcono ogólnym sprawom kultury. Były to najczęściej artykuły informujące o działalności regionalnych instytucji kultury, podejmowanych działaniach zmierzających do poprawienia sytuacji finansowej. W jednym z numerów z 1997 roku zamieszczono podsumowanie działalności bialskich placówek kultury (Muzeum Okręgowe, WiMBP, Galeria Podlaska, Regionalny Ośrodek Kultury) za 1996 rok⁸⁸.

W pierwszych trzech latach ukazywania się pisma, zamieszczano scenariusze dziecięcych imprez kulturalnych. Wydarzeniom kulturalnym poświęcano często całostronicowe artykuły. Obecnie te informacje, ukazują się w Kronice Kulturalnej zamieszczonej na końcu każdego numeru.

⁸⁷ E. Kuc, Na mieliźnie, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1988 nr 4, s. 32

⁸⁸ D. Bołtowiec i in., Działalność wojewódzkich instytucji kultury w 1996 roku, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*, 1997 nr 1, s. 65

ZAKOŃCZENIE.

Zgromadzony materiał dowodzi, że *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* jest czasopismem regionalnym, adresowanym do czytelników interesujących się kulturą i historią Podlasia.

Analiza zawartości *Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego* w zakresie tematyki kulturalnej, wykazała, że informacje o kulturze, najczęściej ukazywały się w latach 1987 -1989. Były to jednak krótkie artykuły, informujące często o bieżących wydarzeniach kulturalnych regionu. W kolejnych latach pismo przekształciło się z informacyjno - metodycznego biuletynu, w czasopismo popularnonaukowe, dotyczące bardzo szerokiego kręgu tematycznego, podporządkowane tematyce podlaskiej szeroko rozumianej.

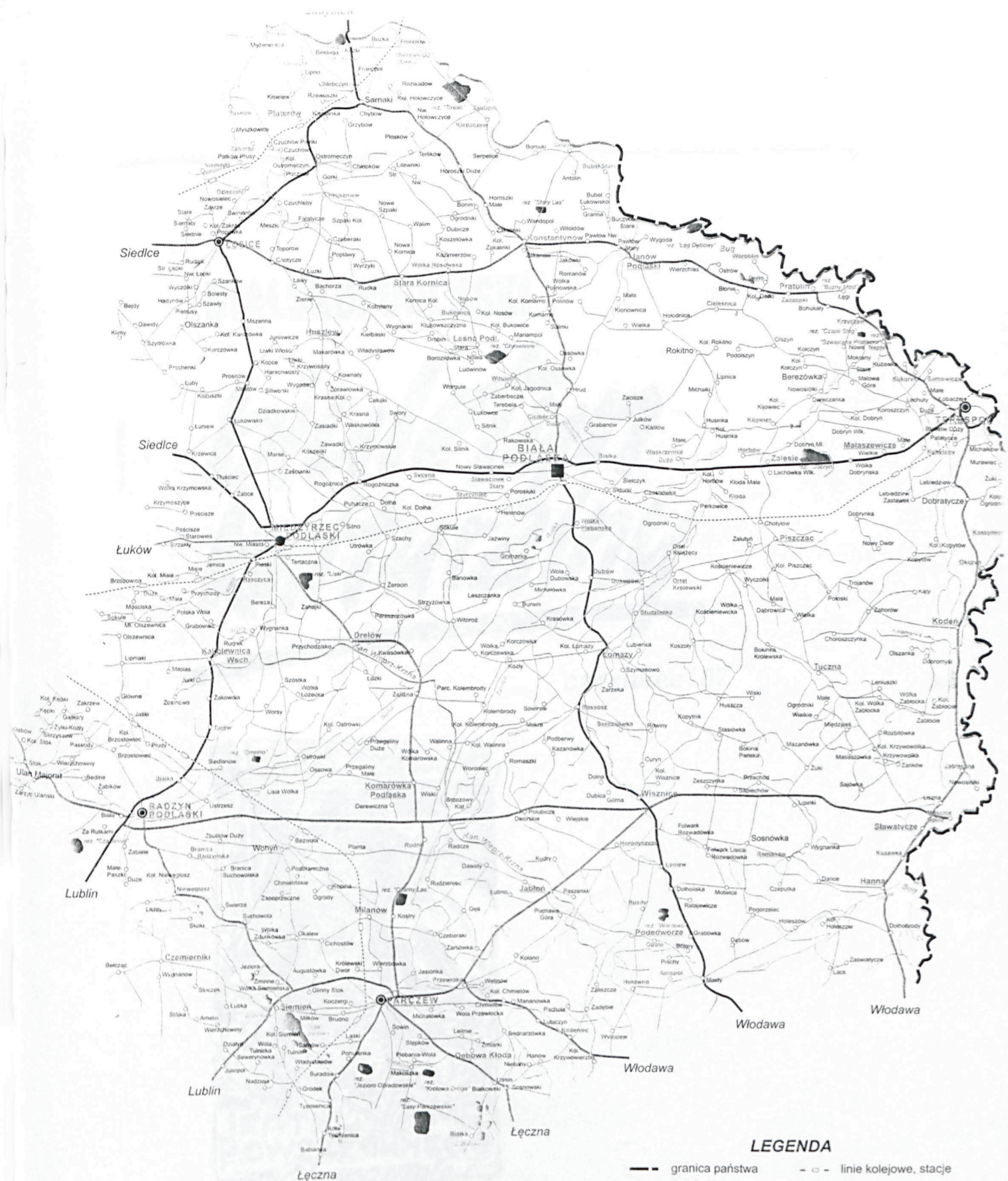
Po 1994 roku dominują teksty o tematyce historycznej, kultura pozostaje na drugim planie. Ugruntowaną pozycję w kwartalniku ma literatura, która stale gości na łamach pisma.

Ze względu na regionalną tematykę swoich publikacji, pismo jest cenną pozycją w życiu Podlasia, stanowi skarbnicę wiedzy o regionie.

SPIS FOTOGRAFII

1. Mapa południowego Podlasia .
2. Okładka pierwszego numeru pisma.
3. Zezwolenie wydane przez Główny Urząd Kontroli na zmianę tytułu pisma na *Podlaski Kwartalnik Kulturalny*.
4. Zawiadomienie z Sądu Wojewódzkiego w Lublinie o zarejestrowaniu pisma.
5. Pismo informujące o nadaniu przez Bibliotekę Narodową ISSN
6. Okładka nr 2-3 z 1991 roku *Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego*
7. Okładka nr 1 z 1998 roku *Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego*
8. Okładka nr 3 - 4 z 1999 roku *Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego*

POKUDNIOWE PODLASIE

Okladka pierwszego numeru pisma.

BIALSKOPODLASKI

biuletyn kulturalny

czerwiec '87

2. Okładka pierwszego numeru pisma.

2. Okładka pierwszego numeru pisma.

PREZES
GŁÓWNEGO URZĘDU KONTROLI
PUBLIKACJI I WIDOWISK

GP.II-441/1951/8 8

Warszawa, 1988.12.27
ul. Mysia 5
tel. centrali: 28-32-61

**ZEZWOLENIE NA WYDAWANIE
CZASOPISMA/DZIENNIKA/**

Na podstawie art. 20 ust. 1, 2 i 3 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo Prasowe /Dz.U. Nr 5, poz. 24/ oraz art. 3 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 31 lipca 1981 r. o kontroli publikacji i widowisk /Dz.U. Nr 20, poz. 99, z 1983 r. Nr 44, poz. 204, z 1984 r. Nr 5, poz. 24 i z 1987 r. Nr 37, poz. 209/ Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk po rozpatrzeniu wniosku **Wojewódzkiego Domu Kultury w Białej Podlaskiej z dnia 12.12.1988 r., znak: WDK-0611/3/88 w sprawie uzyskania zezwolenia na zmianę tytułu czasopisma**

z e z w a l a

Wojewódzkiemu Domowi Kultury w Białej Podlaskiej na wydawanie kwartalnika pt. **"PODLASKI KWARTALNIK KULTURALNY"** w jednorazowym nakładzie do 1 tys. egz., objętości do 40 str., formatu B5 - do rozpowszechniania na terenie województwa białkopodlaskiego.

Zakres tematyczny - zagadnienia z dziedziny kultury, sztuki, nauki, historii, wiedzy o regionie itp.

Redakcja ma siedzibę w Białej Podlaskiej ul. Dzierżyńskiego 12.

Anuluje się zezwolenie z dnia 4.02.1987 r. Nr GP.II-441/187/1987 na wydawanie kwartalnika pt. **"BIALSKOPODLASKI BIULETYN KULTURALNY"**

Zezwolenie ważne jest do odwołania.

Decyzja niniejsza jest ostateczna.

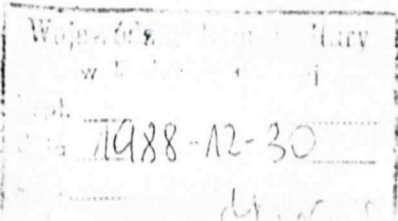
Do wiadomości:

**Wojewódzki Dom Kultury
ul. Dzierżyńskiego 12
21-500 Biała Podlaska**

- OUKPiW w Lublinie

/Stanisław Kosicki/

-odwrócić-

AD WOJEWÓDZKI
WYDZIAŁ CYWILNY
Krakowska Poczta 43 „A”
Skrytka pocztowa Nr 215
LUBLIN 1
990-08-13

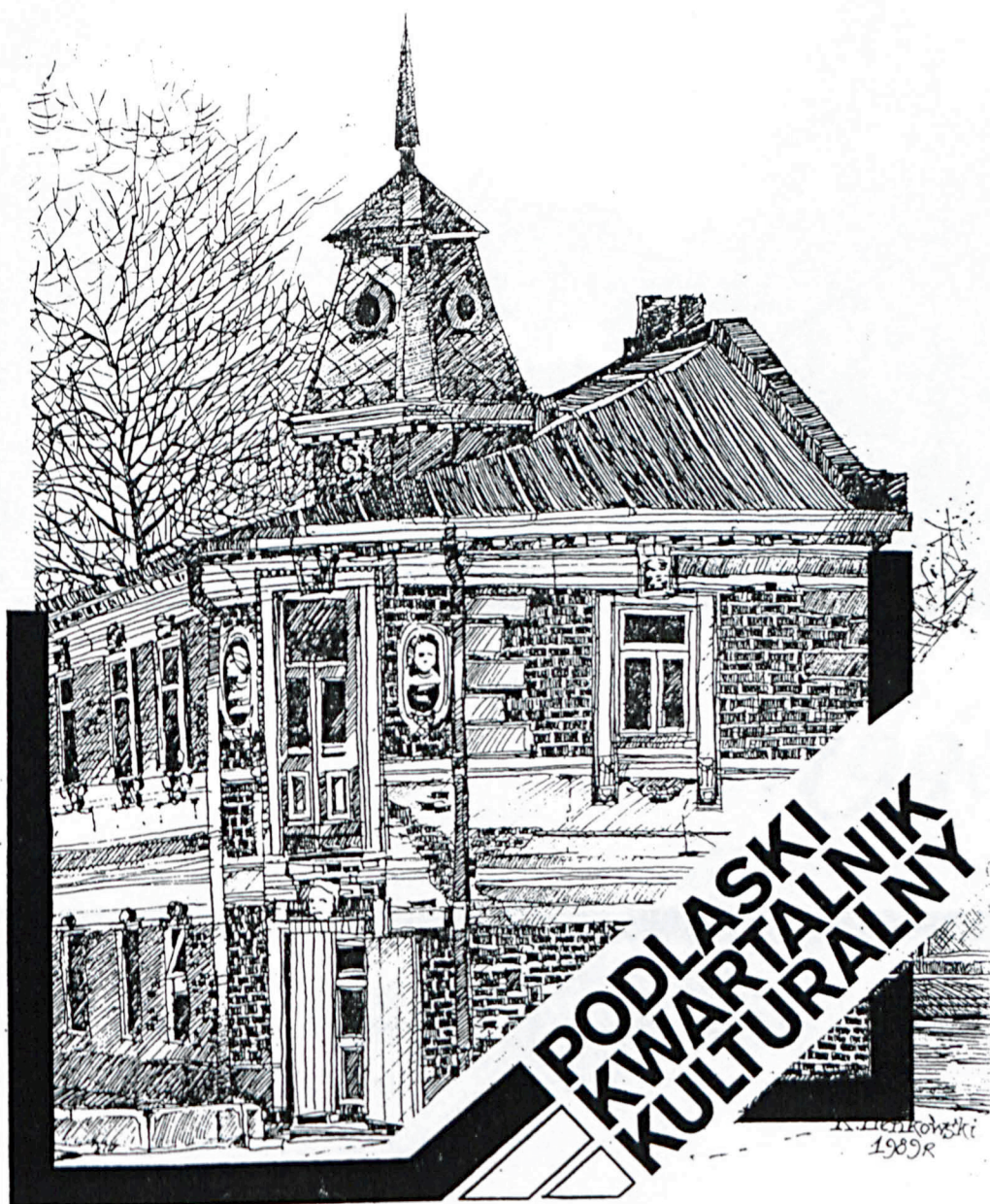
Wojewódzki Dom Kultury
Biblia Podlaska
ul. Dzieżyńskiego 12

Sąd Wojewódzki I Wydział Cywilny w Lublinie
zawiadania, z: Podlaski Kwartalnik Kulturalny

.....
które figurowało w rejestrze Głównego Urzędu Kontroli Publikacji
i Widowisk w Warszawie pod Nr 66 wpisane zostało do rejestru
Sądu Wojewódzkiego w Lublinie pod Nr 45

Kierownik Sekcji
Helena Piut

2, 3 (14) '91

PODLASKI
KWARTALNIK
KULTURALNY

Podlaski *Kwartalnik Kulturalny*

ISSN 1234-6160 Indeks 332194

1/1998

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła :

Archiwum Miejskiego Ośrodka Kultury w Białej Podlaskiej.

Korespondencja Miejskiej Biblioteki Publicznej w Białej Podlaskiej.

Podlaski Kwartalnik Kulturalny 1987 -1999

R. 1 1987 Nr czerwiec 87, 2, 3

R. 2 1988 Nr 1(4), 2 (5), 3 (6), 4(7)

R. 3 1989 Nr 1, 2-3, 4

R. 4 1991 Nr 1, 2-3 (14), 4(15)

R. 5 1992 Nr 1(16), 2 (17), 3-4 (18)

R. 6 1993 Nr 1(19), 2 (20), 3(21), 4(22)

R. 7 1994 Nr 1(23), 2 (24), 3(25), 4(26)

R. 8 1995 Nr 1, 2, 3, 4

R. 9 1996 Nr 1, 2, 3, 4

R. 10 1997 Nr 1, 2, 3, 4

R. 11 1998 Nr 1, 2, 3, 4

R. 12 1999 Nr 1, 2, 3-4

Wywiady przeprowadzone z członkami zespołu redakcyjnego *Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego* : Grzegorzem Michałowskim - redaktorem naczelnym pisma, Marią Pietruczuk sekretarzem redakcji pisma.

II. Opracowania:

Biała Podlaska i południowe Podlasie, Arasymowicz S. i in.,

Biała Podlaska 1999

Bajkowska H., Bibliografia zawartości „Podlaskiego Kwartalnika

Kulturalnego za lata 1987 – 1996”, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1997 nr 2, s. 16 -39

Bajkowska H., Michałowski G., Czasopisma południowo - wschodniego

Podlasia 1918-1939. bibliografia, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1998 nr 3, s.56-64

Borys A., Prasa podlaska z lat 1923 -1933 o powstaniu styczniowym,

Podlaski Kwartalnik Kulturalny 1993 nr 3, s. 19-23

Darmosz J., Regionalizm u progu Xxi wieku, *Podlaski Kwartalnik*

Kulturalny 1994 nr 2, s.31-41

Dziedzictwo kulturowe na pograniczach etnicznych : materiały z V

seminarium wschodnioeuropejskiego i II spotkań regionalistów karpackich, Ciechanów 1995

Gauda A., Wrębiak C., Sztuka ludowa południowego Podlasia,

Biała Podlaska 1981

Górny B., Monografia powiatu bialskiego: województwa lubelskiego,

Biała Podlaska 1939

Jodłowski A., Zabytki województwa bialskopodlaskiego w drzeworycie

II połowy XIX w., Biała Podlaska 1987

Jodłowski A., Dzieje obiektów zabytkowych z wybranych miejscowości woj. białkopodlaskiego, Biała Podlaska 1996

Jodłowski A., Założenia pałacowe Radziwiłłów w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 1992

Kilka słów o przeszłości Podlasia, *Podlasiak* 1927 nr 35, s. 89

Kołodziejczyk A., Szkice z prasy podlaskiej, Siedlce 1997

Kondratiuk T., Wrębiak C., Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 1993

Kutnik A., Miasto i powiat Biała Podlaska podczas II wojny światowej. Cz. II

Rok 1939: Wkroczenie sowietów i początki okupacji niemieckiej, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1996 nr 3, s. 3 -7

Maliszewski M., Welik G., Unici podlascy. przewodnik historyczny, Siedlce 1992

Maroszek J., Podlasie, w: Polskie regiony: podstawy kulturowe regionalizacji Polski, pod red. E. Wysockiej, M. Konopki, Ciechanów 1997

Michałowski G., Regionalne i lokalne czasopisma województwa białkopodlaskiego w latach 1989 - 1992 , *Bibliotekarz Lubelski* 1993 nr 124, s. 68 -74

Michałowski G., Zarys rozwoju demograficznego Białej Podlaskiej (XV - XX w.), *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1997 nr 3, s. 3-23

Nekanda - Trepka M., Historia Biblioteki Akademii Białskiej Kolonii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, *Podlaski Kwartalnik Kulturalny* 1989 nr 2-3, s. 25 -32

Nikolski L., Prasa powiatu Biała Podlaska (1918-1939), *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej* 1988 nr 2, s. 35-58

Pietruczuk M., X lat Podlaskiego Kwartalnika Kulturalnego,

Podlaski Kwartalnik Kulturalny 1997 nr 2, s. 4 -10

Sajkowski A., Od Sierotki do Rybeńki. W kręgu radziwiłłowskiego mecenatu, Poznań 1965

Sitnicki J., Czasopisma białkopodlaskie czyli pochwała regionalizmu, *Akcent* 1998 nr 4 , s. 171 -173

Sprawozdanie z działalności towarzystwa 1976-1986, Biała Podlaska 1986

Sroka J., Biała na Podlasiu, Lublin 1968

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej.

informator, oprac. J. Flisiński, T. Stasiuk-Karaś, Biała Podlaska 1998

Wiśniewski J., Zarys dziejów osadnictwa na Białostocczyźnie, w: Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, t. I, Wrocław 1980

Z nieznanej przeszłości Białej i Podlasia, red. T. Wasilewski, T. Krawczak, Biała Podlaska 1990

